

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Prof. dr hab. Andrzej Siemaszko

Paweł Ostaszewski

**Efektywność kosztowa
sądownictwa powszechnego**

Konsultacja:

Dr Marek Marczewski

Mgr Krzysztof Wasilewski

Warszawa 2013

Spis treści

Uwagi wprowadzające	3
I. Koszty sądów	7
II. Dochody sądów	12
III. Sędziowie i pracownicy sądów	16
III.1. Liczba pracowników przypadająca na sędziego.....	20
III.2. Uposażenia	23
IV. Sprawy w przeliczeniu na jednego sędziego.....	29
V. Koszty funkcjonowania sądów w przeliczeniu na jednego sędziego	36
VI. Koszty funkcjonowania sądów w przeliczeniu na jedną załatwioną sprawę procesową	39
VII. Czas trwania postępowania sądowego	42
VIII. Analizy korelacji	48
Podsumowanie	50

Uwagi wprowadzające

W opracowaniu prezentowane są informacje o różnych wymiarach efektywności poszczególnych jednostek sądownictwa powszechnego. Oparte są one na danych pochodzących z czterech podstawowych źródeł: 1) rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28, 2) rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu dochodów budżetowych RB-27, 3) rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70, 4) informacji o liczbie spraw załatwianych rocznie przez sądy uzyskanych z Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS. Podstawą analiz były dane statystyczne z lat 2009-2010. Dane te zostały uśrednione dla obu tych lat, w pojedynczych przypadkach, gdy występowały braki danych dla jednego roku, analizowano jedynie dane dla drugiego roku.

Omawiane w opracowaniu zagadnienia zaprezentowano za pomocą podstawowych danych o kosztach, dochodach, liczbie pracowników i uposażeniach w poszczególnych sądach oraz przy wykorzystaniu kilku skonstruowanych wskaźników i współczynników statystycznych. Poniższe punkty zawierają szczegółowy opis stosowanych miar:

1. Koszty funkcjonowania sądów.

Podstawowym wskaźnikiem wielkości nakładów finansowych na poszczególne sądy były: średnie wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem (bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek na cele mieszkaniowe sędziów i stanu spoczynku), obliczane w liczbach bezwzględnych na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28. Rozpatrywana była suma z pozycji „wykonanie wydatków” i „zobowiązania” dla działu Wymiar Sprawiedliwości – Jednostki Sądownictwa Powszechnego (bez Oświaty i Wychowania, czyli kosztów funkcjonowania ROD-K, Schronisk dla Nieletnich i Zakładów Poprawczych). Podstawowe rozpatrywane kategorie to: wynagrodzenia osobowe i pochodne (pozycje 3020, 4010, 4030, 4040, 4110, 4120, 4140); wynagrodzenia i wydatki bezosobowe – umowy zlecenia i o dzieło, ryczałty, zwroty kosztów, wydatki na biegłych, tłumaczy, kuratorów stron, itp. – (pozycje 3030, 4170); energia, telefony,

Internet (pozycje 4260, 4350, 4360, 4370); koszty postępowania sądowego (pozycja 4610); inwestycje i remonty (pozycje 6050, 6060, 4270); pożyczki na cele mieszkaniowe sędziów (pozycja 4450 – tylko dla sądów apelacyjnych); stan spoczynku sędziów (pozycja 3110); czynsze i podatki od nieruchomości (pozycje 4400, 4480); centralne wydatki Sądu Apelacyjnego w Krakowie na produkcję znaków sądowych; pozostałe.

2. Dochody sądów.

Informacje o przychodach generowanych do budżetu państwa przez sądy powszechne ujęto w postaci uśrednionej wysokości wykonanych dochodów ogółem, bez spłat pożyczek na cele mieszkaniowe sędziów, obliczanej w liczbach bezwzględnych na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu dochodów budżetowych RB-27. W obliczeniach nie uwzględniano dotacji z Unii Europejskiej, a podstawowe rozpatrywane kategorie należały do następujących: grzywny (pozycje 0570, 0580); koszty sądowe (pozycja 0690); spłaty pożyczek mieszkaniowych sędziów (pozycja 0700 – tylko dla sądów apelacyjnych); pozostałe.

3. Liczba sędziów.

Informacje o liczbie sędziów zostały z kolei ujęte jako średnia z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu zatrudnienia na ostatni dzień roku dla pozycji „9 - sędziowie” z rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

4. Średnia liczba pracowników przypadających na jednego sędziego.

Współczynnik określający liczbę osób, na których pomoc może liczyć sędzia w swojej pracy orzeczniczej został zaś obliczony jako iloraz średniej z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu na ostatni dzień roku dla pozycji „1 – urzędnicy i pracownicy obsługi”, „7 – asesory i aplikanci”, „16 – referendarze” oraz „17 – asystenci” i przedstawionej wyżej średniej z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu zatrudnienia na ostatni dzień roku dla pozycji „9 – sędziowie” z rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

5. Średnie miesięczne uposażenie sędziów.

Dane o uposażeniach sędziów są przedstawiane jako wykonanie rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego sędziego i

jeden miesiąc zaczerpnięte z rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

6. Średnie miesięczne uposażenie urzędników i pracowników obsługi.

Informacje o uposażeniach urzędników sądowych były również obliczane na podstawie wykonania rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego pracownika (pozycja „1 – urzędnicy i pracownicy obsługi”) i jeden miesiąc zaczerpniętych z rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

7. Liczba spraw ogółem załatwianych rocznie przez jednego sędziego.

Współczynnik ten został obliczony jako iloraz średniej liczby wszystkich załatwianych rocznie spraw z wyłączeniem spraw rejestrowych, wieczystoksięgowych oraz nakazowych i upominawczych (repertorium Nc) w SR w Lublinie (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS) i średniej z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu zatrudnienia na ostatni dzień roku dla pozycji „9 – sędziowie” (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

8. Liczba spraw procesowych załatwianych rocznie przez jednego sędziego.

Analogicznie, współczynnik dla spraw procesowych został obliczony jako iloraz średniej liczby wszystkich załatwianych rocznie spraw z repertoriów Aca, Aca-gosp, Apa, Aua, Aka (w sądach apelacyjnych), C, NS, Ca, K, Ka, Waz-apelacje, P, Pa, U, Ua, GC, Ga (w sądach okręgowych) i C, C-upr, NS, K, W, Ks, P, P-upr, U, RC, Now, Nk, GC, GC-upr (w sądach rejonowych – na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS) i średniej z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu zatrudnienia na ostatni dzień roku dla pozycji „9 – sędziowie” (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

9. Koszty funkcjonowania sądów w przeliczeniu na jednego sędziego.

Dane o nakładach ponoszonych przez skarb państwa na poszczególne sądy przedstawiono także w odniesieniu do ich wielkości. W tym celu skonstruowano dwa współczynniki. Pierwszy z nich został obliczony jako iloraz sumy wykonania

wydatków i zobowiązań sądu ogółem, bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek na cele mieszkaniowe sędziów i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28) i średniej z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu zatrudnienia na ostatni dzień roku dla pozycji „9 – sędziowie” (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

10. Koszty funkcjonowania sądów w przeliczeniu na jedną załatwioną sprawę procesową.

Drugi ze współczynników przedstawiających relatywną wysokość kosztów działania sądów został zaś obliczony jako iloraz sumy wykonania wydatków i zobowiązań sądu ogółem, bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek na cele mieszkaniowe sędziów i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28) i średniej liczby wszystkich załatwianych rocznie spraw z repertoriów Aca, Aca-gosp, Apa, Aua, Aka (w sądach apelacyjnych), C, NS, Ca, K, Ka, Waz-apelacje, P, Pa, U, Ua, GC, Ga (w sądach okręgowych) i C, C-upr, NS, K, W, Ks, P, P-upr, U, RC, Now, Nk, GC, GC-upr (w sądach rejonowych – na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

11. Czas trwania sprawy ogółem i sprawy procesowej

Dla zobrazowania długości postępowań sądowych wykorzystano tzw. statystyczne wskaźniki czasu trwania postępowania obliczane jako iloraz liczby spraw określonej kategorii pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw wpływających w tym samym roku pomnożony przez 12 (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS). Należy jednak mieć na uwadze, że ten sposób pomiaru niedoszacowuje rzeczywistego czasu trwania postępowania przeciętnie od kilkunastu do nawet 50%¹.

¹ Por. A. Siemaszko, *Sprawność postępowań karnych w świetle danych statystycznych*, w: *Stosowanie Prawa. Księga Jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, red. A. Siemaszko, Warszawa 2011

I. Koszty sądów

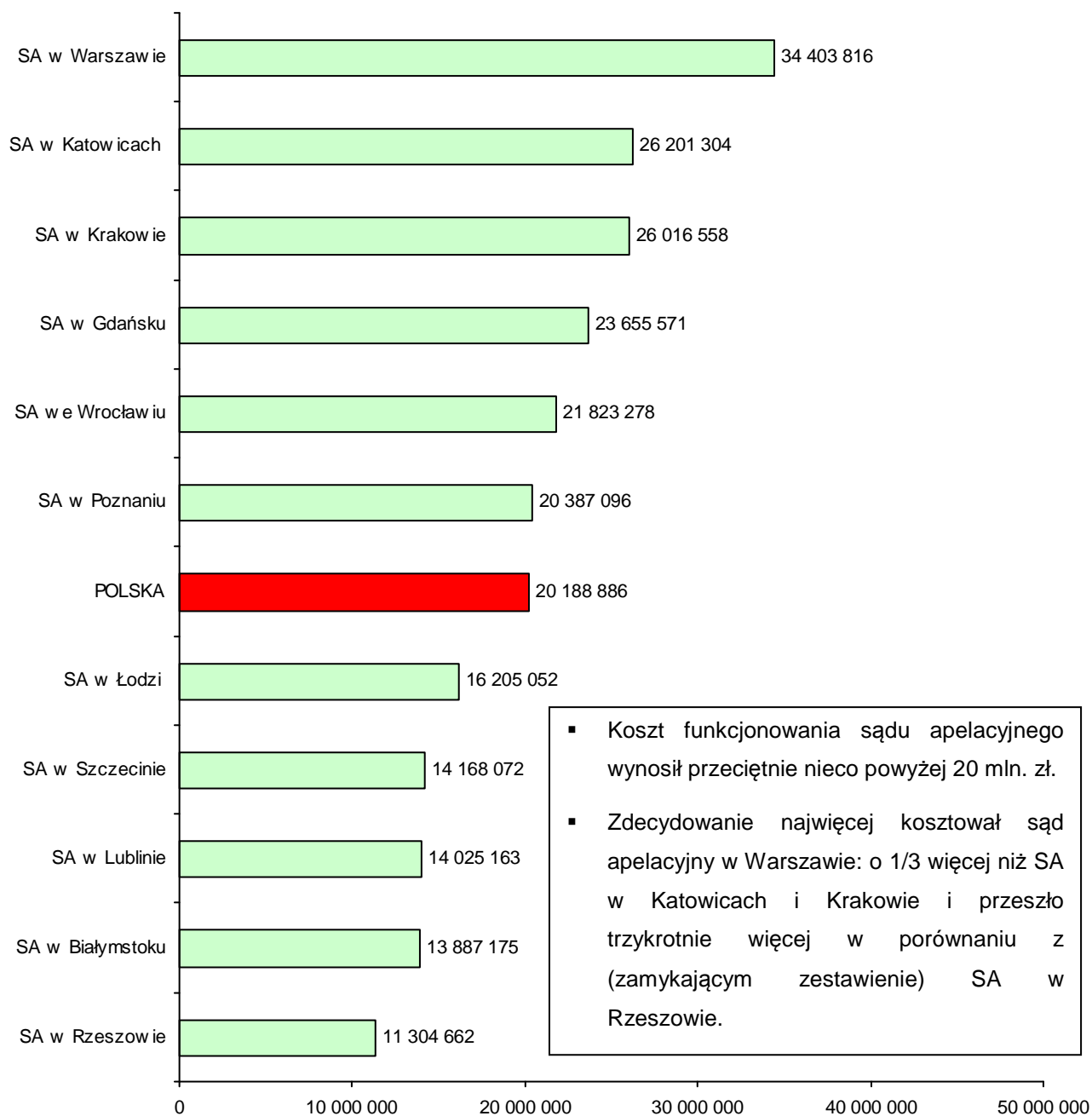
Na koszty poszczególnych jednostek sądownictwa powszechnego składały się w głównej mierze wynagrodzenia ich pracowników. W sądach apelacyjnych istotnymi kategoriami były także inwestycje i remonty (niepełna 20%) i pożyczki udzielane sędziom na cele mieszkaniowe (10%). Obie te kategorie, tak samo jak wydatki z tytułu stanu spoczynku sędziów i ponoszone przez jeden z sądów koszty drukowania znaków sądowych zostały wyłączone z dalszych analiz. W sądach okręgowych koszty inwestycji i remontów również stanowiły znaczącą (drugą co do wielkości) kategorię. Wyższy niż w sądach apelacyjnych był w nich również udział kosztów postępowania sądowego i wynagrodzeń bezosobowych. Co ciekawe, w sądach rejonowych inwestycje i remonty stanowiły relatywnie jedną z mniej istotnych kategorii. Znacznie wyższy niż w nadrzędnych jednostkach sądownictwa był zaś udział wynagrodzeń osobowych i bezosobowych oraz kosztów postępowania sądowego.

Tabela 1. Struktura kosztów w sądach apelacyjnych, okręgowych i rejonowych*

	I.b.	%
SĄDY APELACYJNE		
Wynagrodzenia osobowe i pochodne (3020, 4010, 4030, 4040, 4110, 4120, 4140)	172 329 789	48,0
Wynagrodzenia i wydatki bezosobowe – umowy zlecenia i o dzieło, ryczałty, zwroty kosztów, wydatki na biegłych, tłumaczy, kuratorów stron, itp. (3030, 4170)	3 647 526	1,0
Energia, telefony, Internet (4260, 4350, 4360, 4370)	4 183 890	1,2
Koszty postępowania sądowego (4610)	4 532 977	1,3
Czynsze i podatki od nieruchomości (4400, 4480)	1 632 711	0,5
Inwestycje i remonty (6050, 6060, 4270)	66 465 161	18,5
Udzielone pożyczki na cele mieszkaniowe sędziów (4450)	35 252 340	9,8
Stan spoczynku sędziów (3110)	14 272 449	4,0
Centralne wydatki SA w Krakowie na produkcję znaków sądowych	21 022 601	5,9
Pozostałe	35 750 852	10,0
OGÓŁEM	359 090 296	100,0
SĄDY OKRĘGOWE		
Wynagrodzenia osobowe i pochodne (3020, 4010, 4030, 4040, 4110, 4120, 4140)	968 696 114	53,5
Wynagrodzenia i wydatki bezosobowe – umowy zlecenia i o dzieło, ryczałty, zwroty kosztów, wydatki na biegłych, tłumaczy, kuratorów stron, itp. (3030, 4170)	58 070 903	3,2
Energia, telefony, Internet (4260, 4350, 4360, 4370)	35 466 530	2,0
Koszty postępowania sądowego (4610)	64 499 760	3,6
Czynsze i podatki od nieruchomości (4400, 4480)	20 903 787	1,2
Inwestycje i remonty (6050, 6060, 4270)	381 015 327	21,1
Udzielone pożyczki na cele mieszkaniowe sędziów (4450)	0	0,0
Stan spoczynku sędziów (3110)	105 430 009	5,8
Pozostałe	175 776 284	9,7
OGÓŁEM	1 809 858 715	100,0
SĄDY REJONOWE		
Wynagrodzenia osobowe i pochodne (3020, 4010, 4030, 4040, 4110, 4120, 4140)	2 623 508 889	71,6
Wynagrodzenia i wydatki bezosobowe – umowy zlecenia i o dzieło, ryczałty, zwroty kosztów, wydatki na biegłych, tłumaczy, kuratorów stron, itp. (3030, 4170)	292 029 650	8,0
Energia, telefony, Internet (4260, 4350, 4360, 4370)	70 154 767	1,9
Koszty postępowania sądowego (4610)	278 721 400	7,6
Czynsze i podatki od nieruchomości (4400, 4480)	29 475 026	0,8
Inwestycje i remonty (6050, 6060, 4270)	48 259 469	1,3
Udzielone pożyczki na cele mieszkaniowe sędziów (4450)	22 289	0,0
Stan spoczynku sędziów (3110)	40 856 225	1,1
Pozostałe	282 364 697	7,7
OGÓŁEM	3 665 392 413	100,0

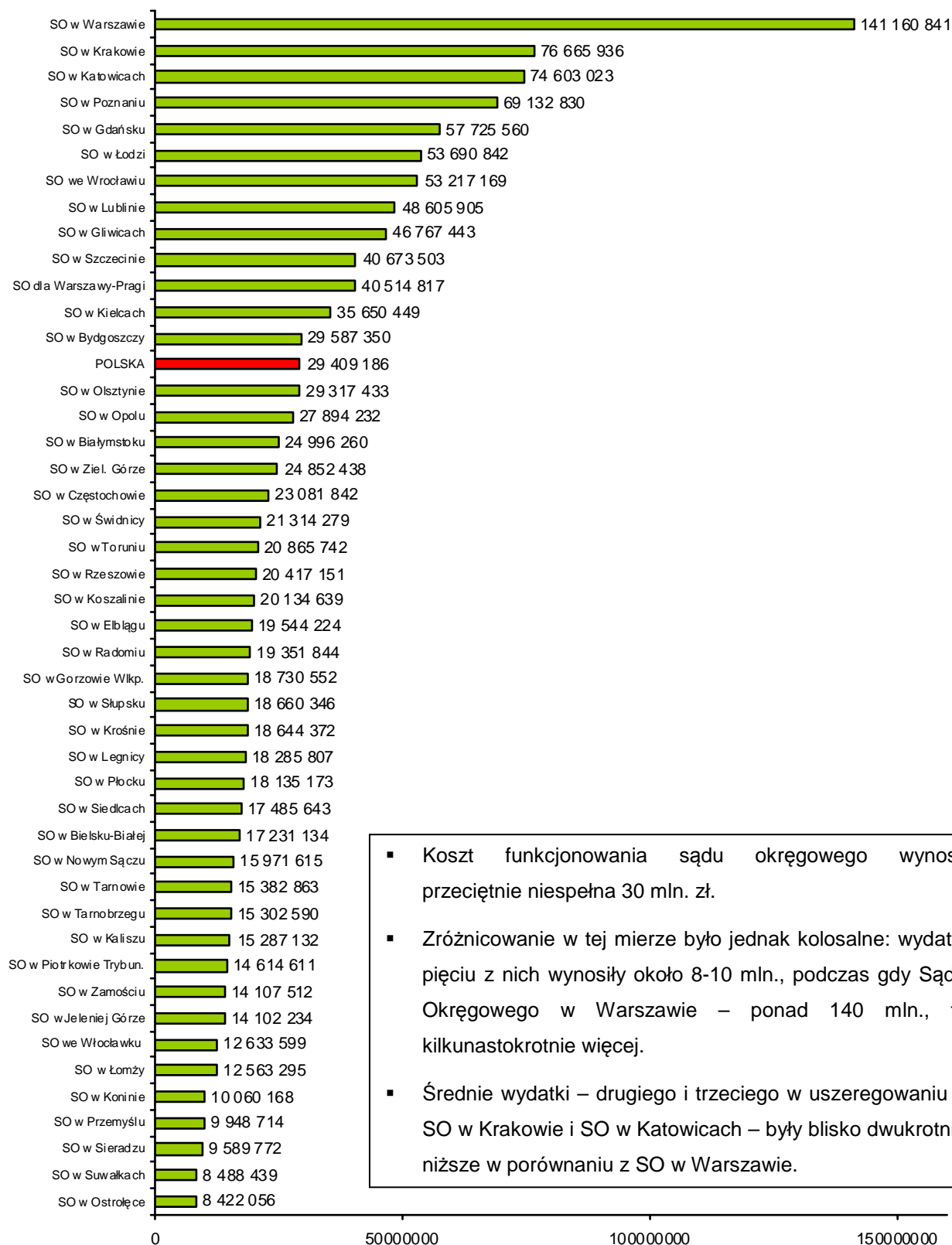
* Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28.

Wykres 1. Koszty funkcjonowania sądów apelacyjnych*

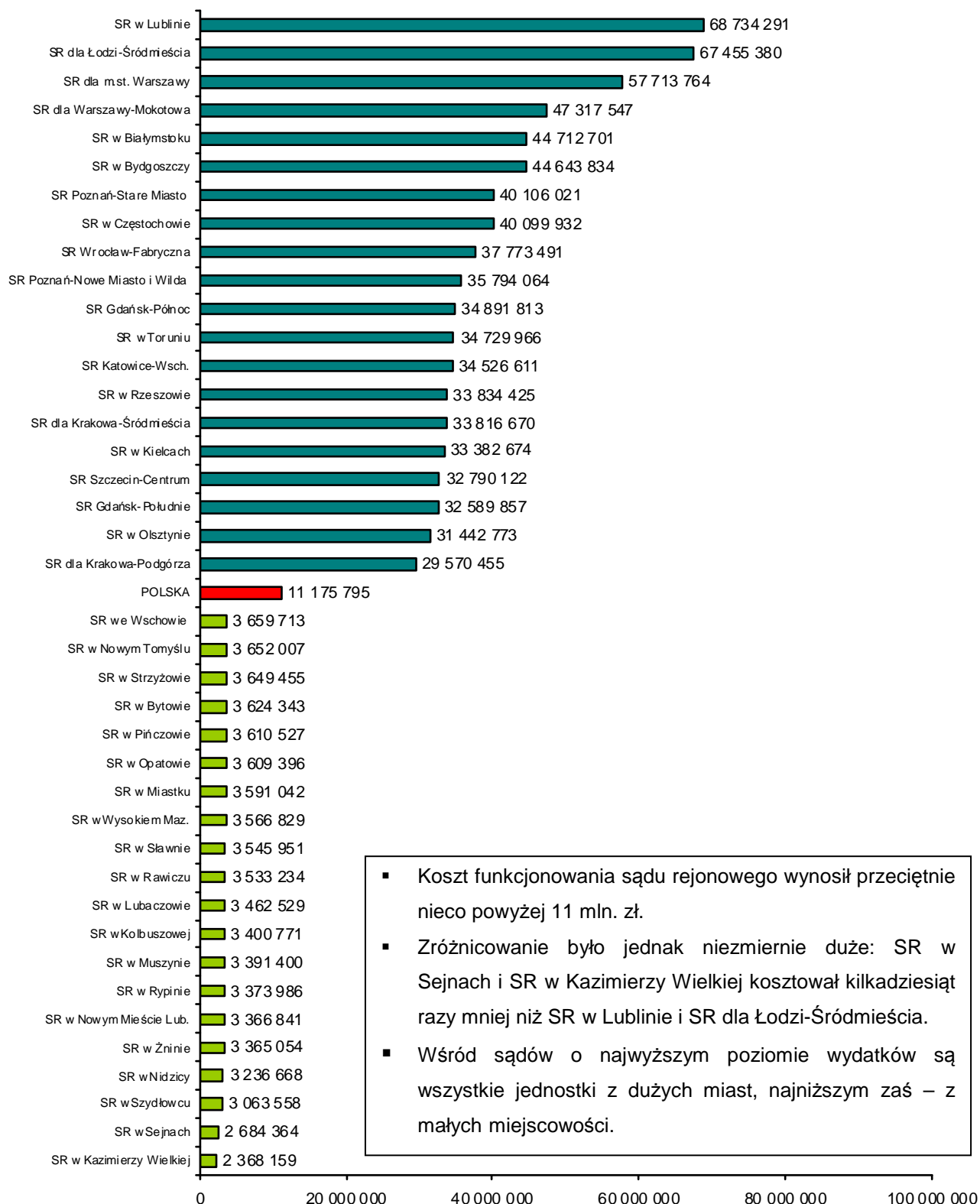
* Średnie wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem (bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku) w liczbach bezwzględnych. Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28.

Wykres 2. Koszty funkcjonowania sądów okręgowych*

* Średnie wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem (bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku) w liczbach bezwzględnych. Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28.

Wykres 3. Koszty funkcjonowania wybranych sądów rejonowych*

* Średnie wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem (bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku) w liczbach bezwzględnych. Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28.

II. Dochody sądów

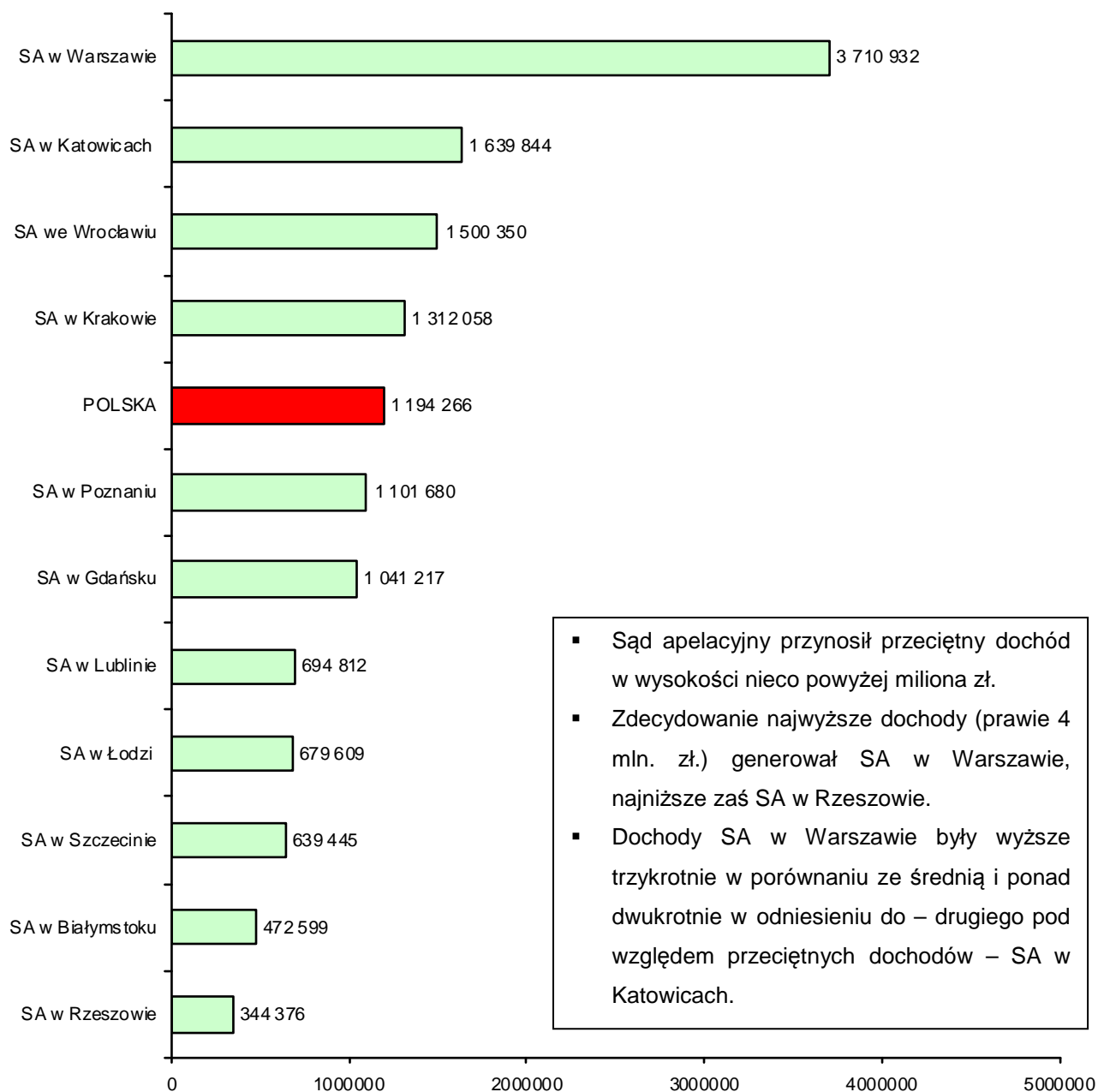
Dochody, jakie uzyskiwały sądy poszczególnych szczebli, były bardzo zróżnicowane. W sądach apelacyjnych najistotniejszą kategorią nie jest właściwie dochód *sensu stricto*, a spłaty pożyczek udzielanych sędziom na zakup i remont mieszkania. Kategoria ta została wyłączona z dalszych analiz również dlatego, że udzielanie tych pożyczek i realizację ich spłat prowadzą jedynie sądy apelacyjne dla wszystkich sędziów z danej apelacji. W sądach okręgowych 95% dochodów przynoszą koszty sądowe, udział grzywien jest zaś bardzo niski. Inaczej wygląda to w przypadku sądów rejonowych, w których odsetek grzywien w ogólnych dochodach sięga 20%.

Tabela 2. Struktura dochodów w sądach apelacyjnych, okręgowych i rejonowych*

	I.b.	%
SĄDY APELACYJNE		
Grzywny (0570, 0580)	1 059 780	2,6
Koszty sądowe (0690)	10 877 855	26,8
Spłaty pożyczek na cele mieszkaniowe sędziów (0700)	27 395 628	67,6
Pozostałe	1 199 288	3,0
OGÓŁEM	40 532 550	100,0
SĄDY OKRĘGOWE		
Grzywny (0570, 0580)	14 481 478	3,3
Koszty sądowe (0690)	413 890 001	95,3
Spłaty pożyczek na cele mieszkaniowe sędziów (0700)	0	0,0
Pozostałe	5 895 947	1,4
OGÓŁEM	434 267 427	100,0
SĄDY REJONOWE		
Grzywny (0570, 0580)	323 152 384	20,0
Koszty sądowe (0690)	1 207 258 116	74,7
Spłaty pożyczek na cele mieszkaniowe sędziów (0700)	0	0,0
Pozostałe	86 221 390	5,3
OGÓŁEM	1 616 631 890	100,0

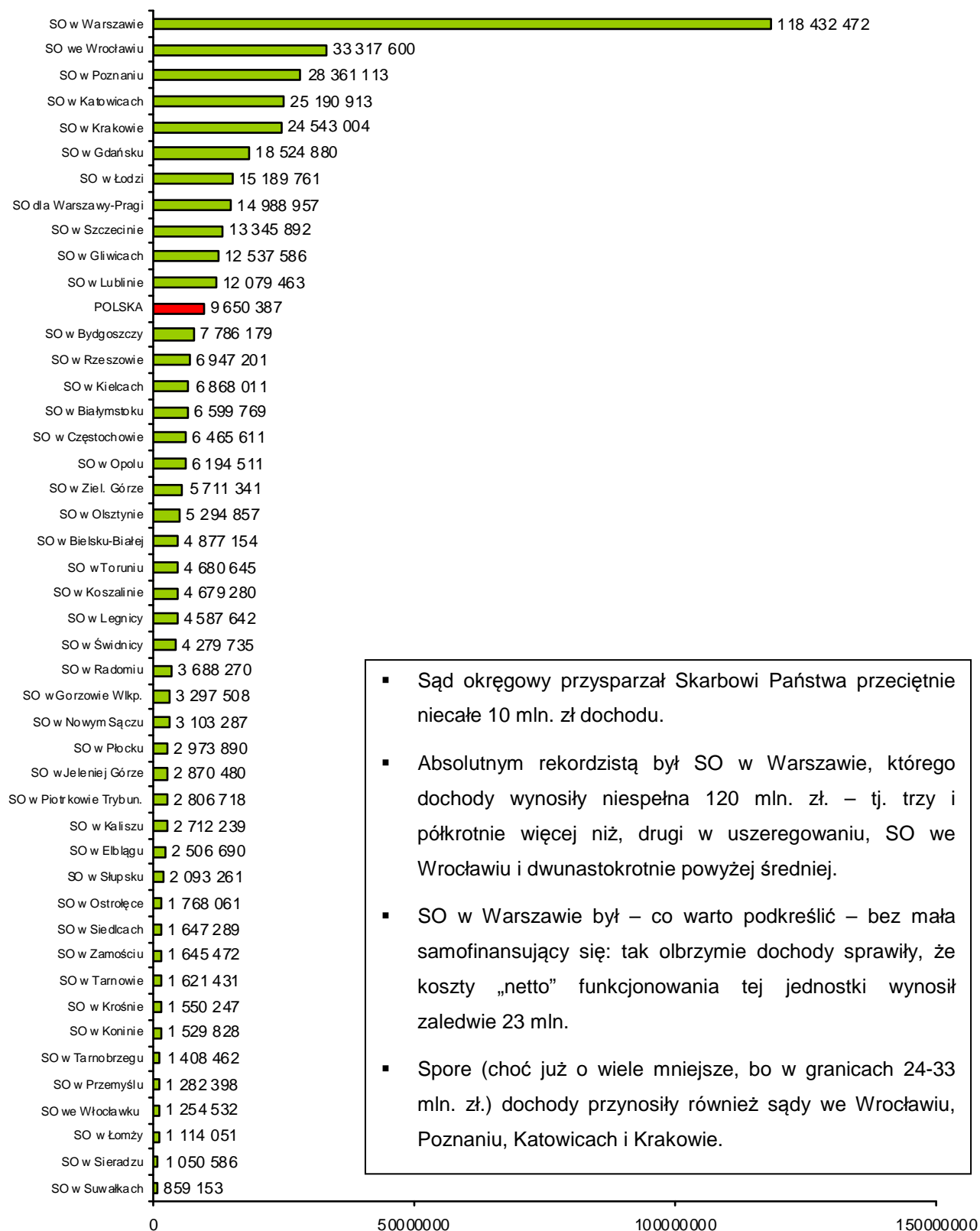
*Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu dochodów budżetowych RB-27.

Wykres 4. Dochody sądów apelacyjnych*

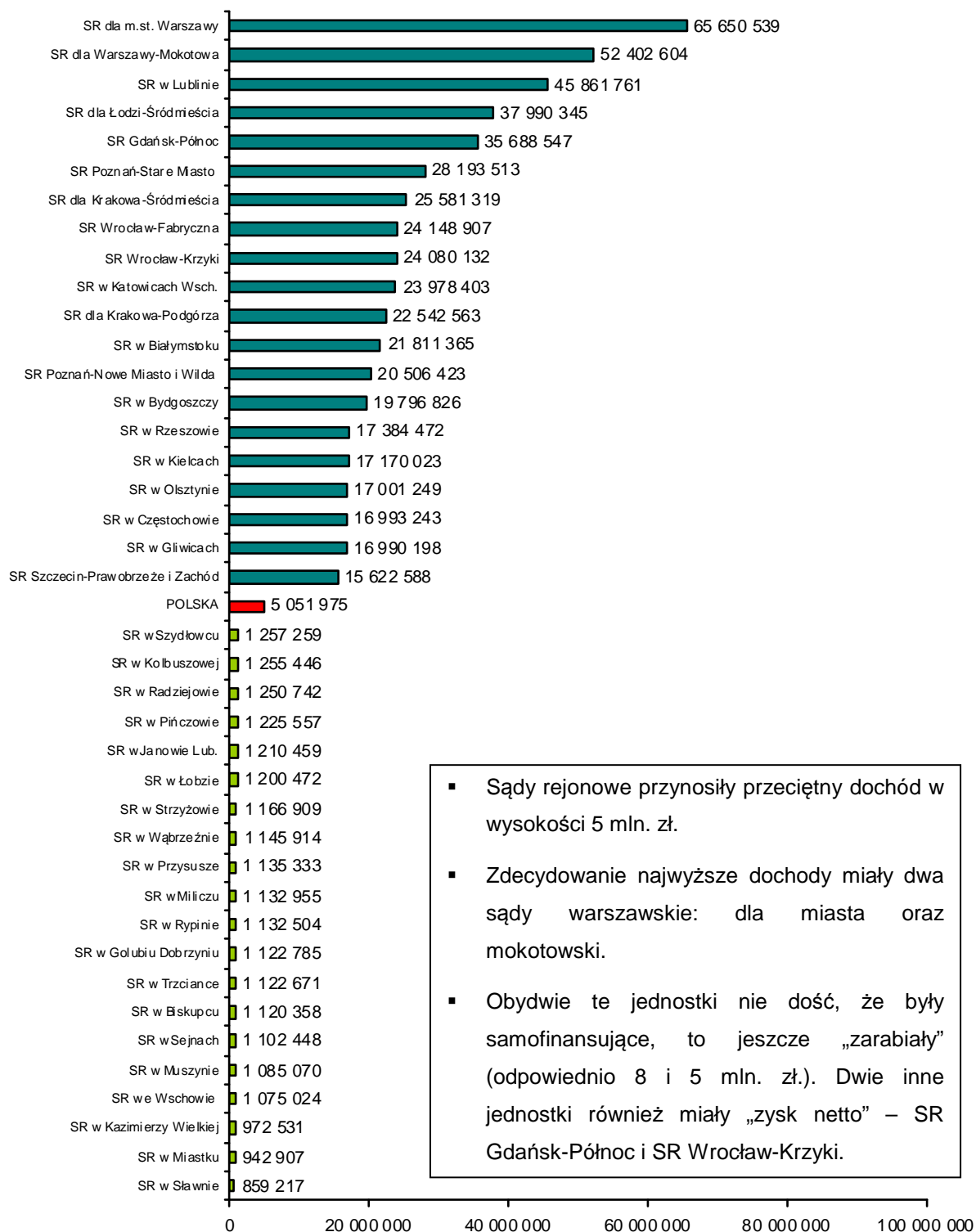
* Średnie wykonanie dochodów ogółem bez spłat pożyczek w liczbach bezwzględnych. Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu dochodów budżetowych RB-27.

Wykres 5. Dochody sądów okręgowych*

* Średnie wykonanie dochodów ogółem bez spłat pożyczek w liczbach bezwzględnych. Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu dochodów budżetowych RB-27.

Wykres 6. Dochody wybranych sądów rejonowych*

- Sądy rejonowe przyniosły przeciętny dochód w wysokości 5 mln. zł.
- Zdecydowanie najwyższe dochody miały dwa sądy warszawskie: dla miasta oraz mokotowski.
- Obydwie te jednostki nie dość, że były samofinansujące, to jeszcze „zarabiały” (odpowiednio 8 i 5 mln. zł.). Dwie inne jednostki również miały „zysk netto” – SR Gdańsk-Północ i SR Wrocław-Krzyki.

* Średnie wykonanie dochodów ogółem bez spłat pożyczek w liczbach bezwzględnych. Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu dochodów budżetowych RB-27.

III. Sędziowie i pracownicy sądów

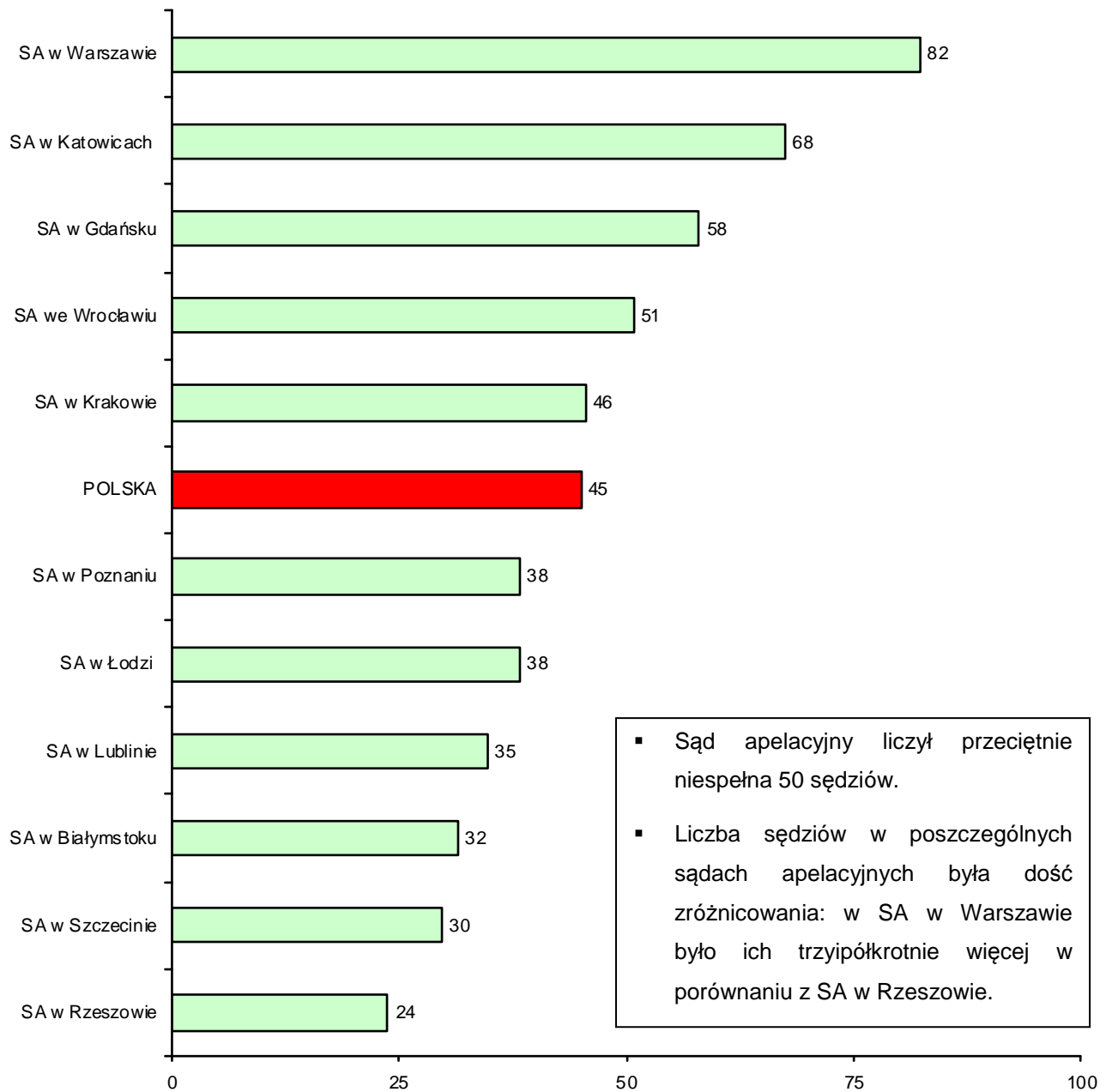
Udział każdej z grup pracowników różnił się znacząco na poszczególnych szczeblach sądownictwa powszechnego. Odsetek sędziów wśród wszystkich osób zatrudnionych w sądach apelacyjnych wynosił prawie 30, podczas gdy w sądach okręgowych i rejonowych odpowiednio 22 i 19. Było to związane, między innymi z faktem, że korpus kuratorskiej służby sądowej, liczący ponad 5000 osób, jest usytuowany przy sądach rejonowych i stanowi tam istotną grupę pracowników (17%). Znaczne różnice dotyczyły także grupy referendarzy, którzy pracują głównie w sądach rejonowych i asystentów sędziów, których z kolei większy udział jest w sądach apelacyjnych i okręgowych. Najliczniejszą grupę pracowników we wszystkich rodzajach sądów stanowili urzędnicy i pracownicy obsługi (65% w sądach apelacyjnych, 70% w sądach okręgowych i 63% w sądach rejonowych).

Tabela 3. Struktura zatrudnienia w sądach apelacyjnych, okręgowych i rejonowych*

SĄDY APELACYJNE		
	I.b.	%
Sędziowie (9)	500	29,1
Kuratorzy (5)	0	0,0
Urzędnicy, obsługa (1)	1 114	64,9
Asesorzy, aplikanci (7)	6	0,3
Referendarze (16)	0	0,0
Asystenci (17)	97	5,6
OGÓŁEM	1 717	100,0
SĄDY OKRĘGOWE		
Sędziowie (9)	2 742	22,3
Kuratorzy (5)	94	0,8
Urzędnicy, obsługa (1)	8 653	70,3
Asesorzy, aplikanci (7)	129	1,1
Referendarze (16)	82	0,7
Asystenci (17)	609	4,9
OGÓŁEM	12 310	100,0
SĄDY REJONOWE		
Sędziowie (9)	6 861	18,6
Kuratorzy (5)	5 035	13,6
Urzędnicy, obsługa (1)	23 314	63,2
Asesorzy, aplikanci (7)	74	0,2
Referendarze (16)	817	2,2
Asystenci (17)	787	2,1
OGÓŁEM	36 887	100,0

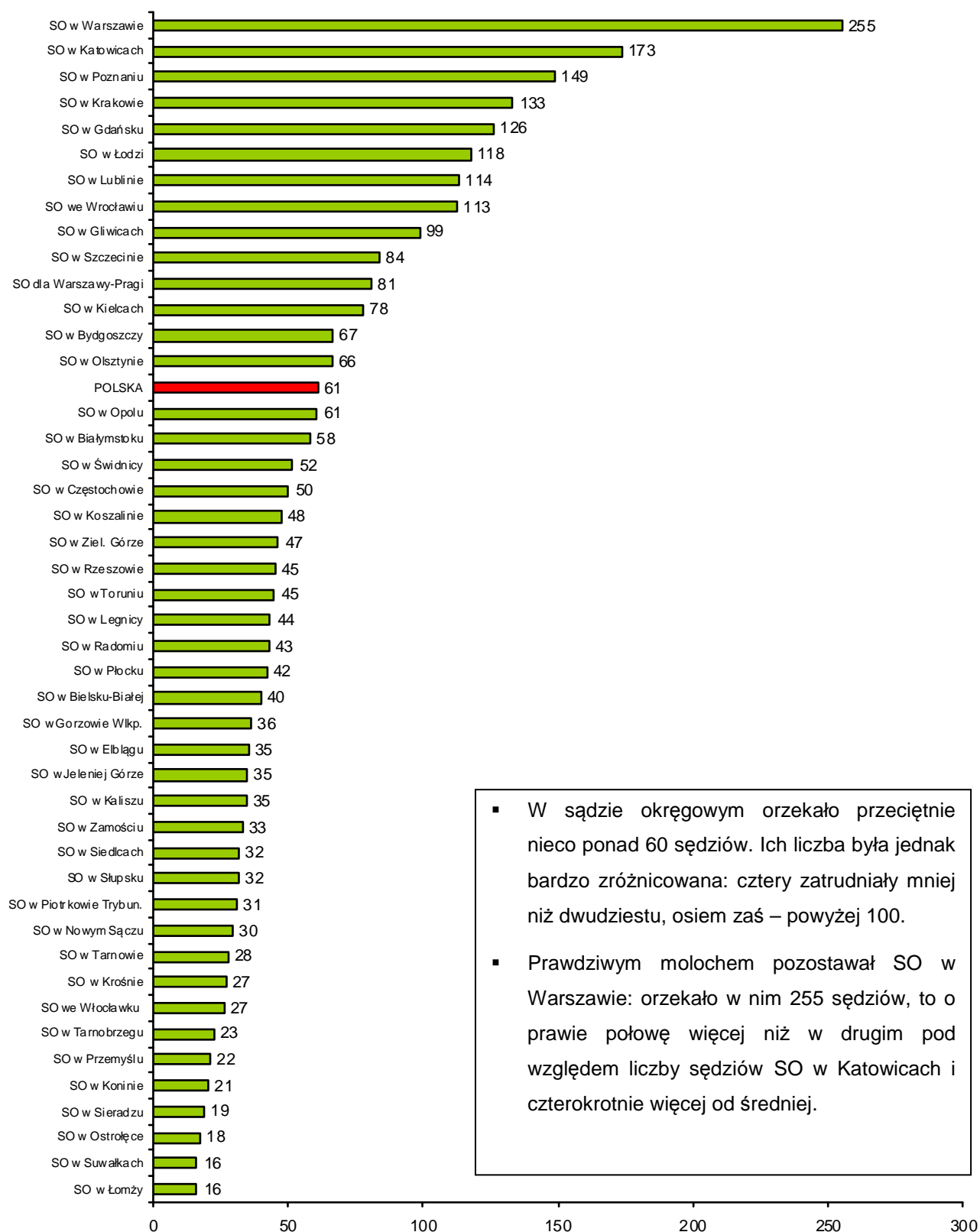
* Dane na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

Wykres 7. Liczba sędziów w sądach apelacyjnych*

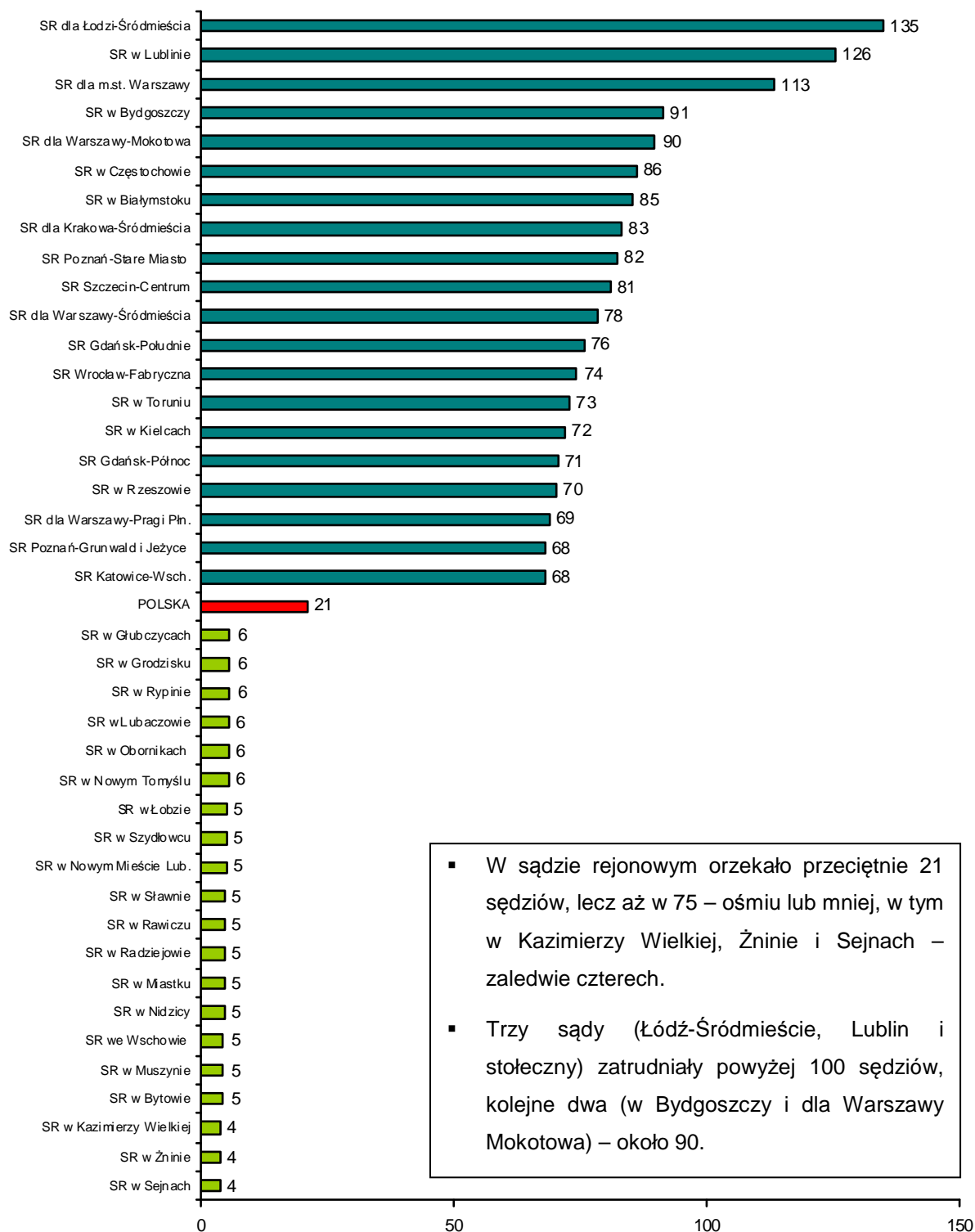
* Średnia z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu na ostatni dzień roku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

Wykres 8. Liczba sędziów w sądach okręgowych*

* Średnia z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu na ostatni dzień roku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

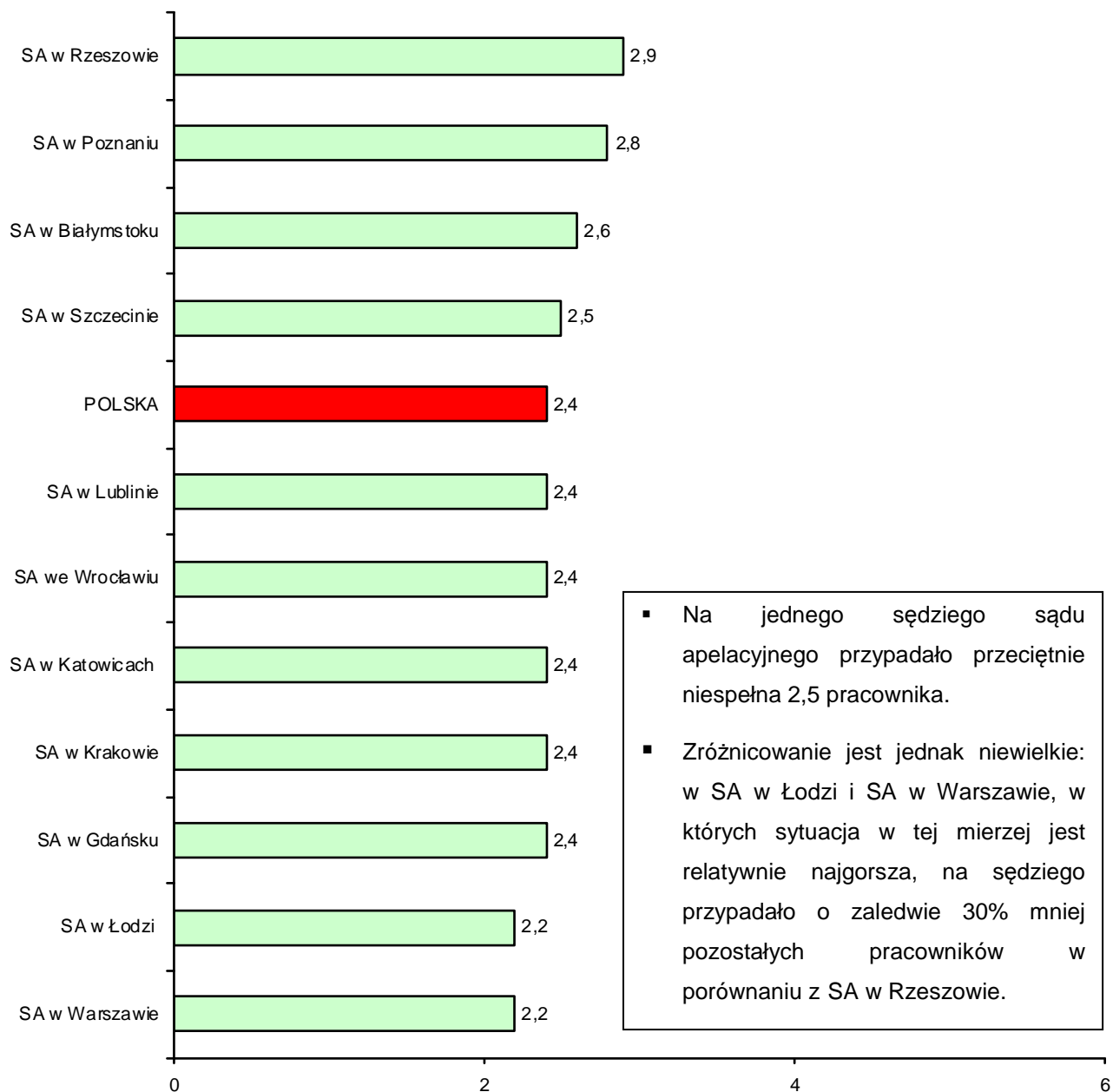
Wykres 9. Liczba sędziów w wybranych sądach rejonowych*

* Średnia z danych dotyczących planu zatrudnienia i stanu na ostatni dzień roku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

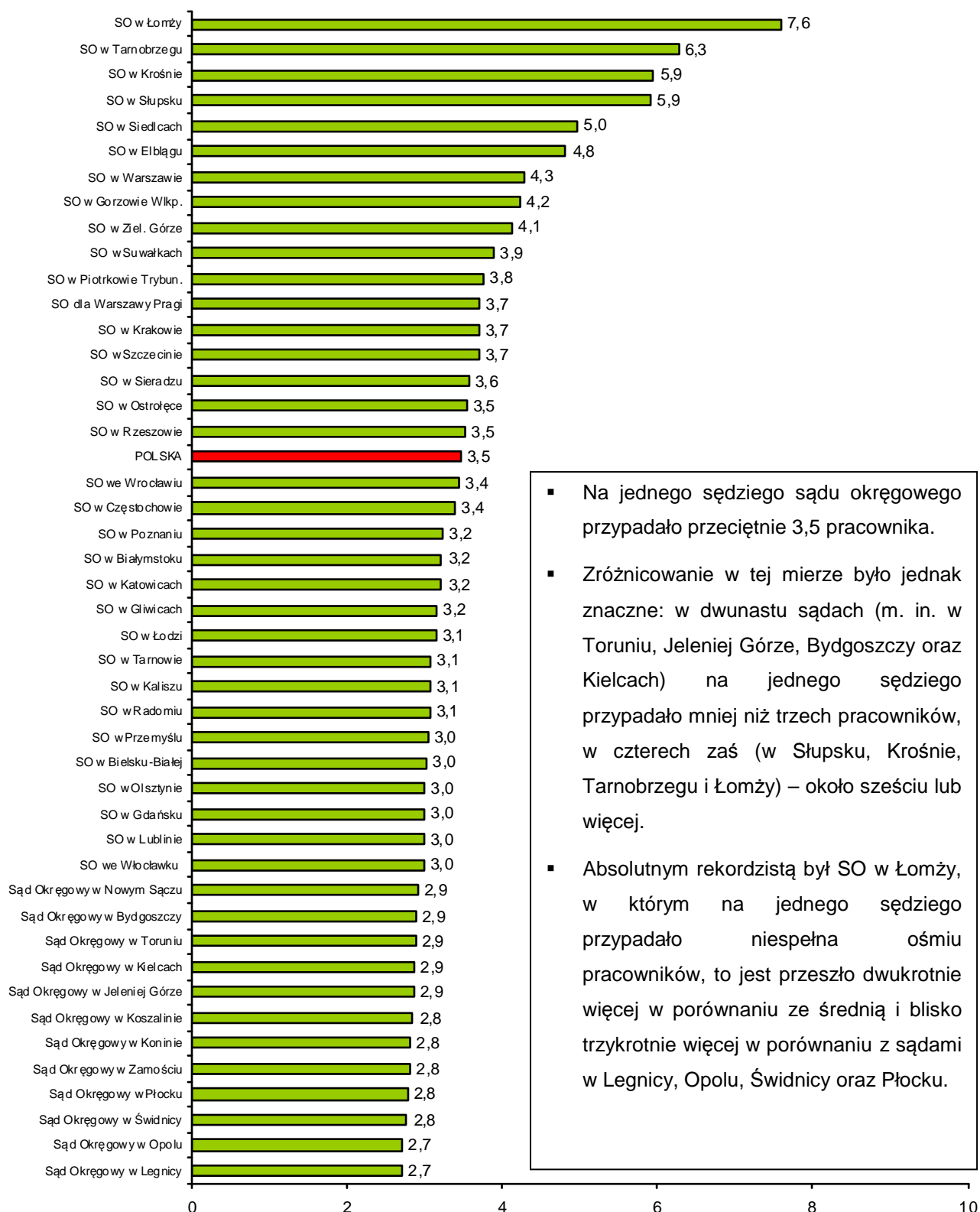
III.1. Liczba pracowników przypadająca na sędziego

Wykres 10. Średnia liczba pracowników* przypadających na jednego sędziego w sądach apelacyjnych

* Asystentów, referendarzy, urzędników i pracowników obsługi (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

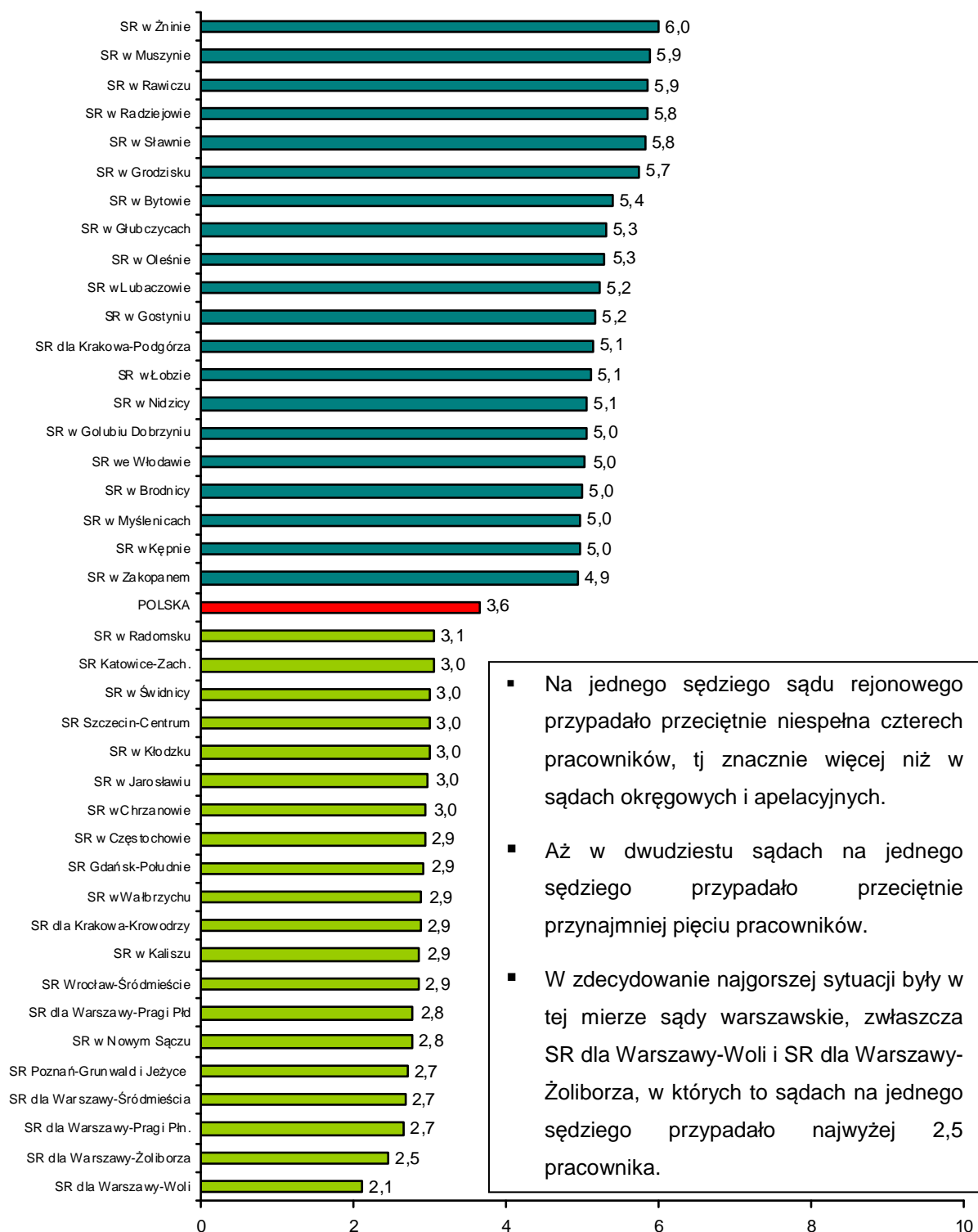
Wykres 11. Liczba pracowników* przypadających na jednego sędziego w sądach okręgowych

- Na jednego sędziego sądu okręgowego przypadało przeciętnie 3,5 pracownika.
- Zróżnicowanie w tej mierze było jednak znaczne: w dwunastu sądach (m. in. w Toruniu, Jeleniej Górze, Bydgoszczy oraz Kielcach) na jednego sędziego przypadało mniej niż trzech pracowników, w czterech zaś (w Słupsku, Krośnie, Tarnobrzegu i Łomży) – około sześciu lub więcej.
- Absolutnym rekordzistą był SO w Łomży, w którym na jednego sędziego przypadało niespełna ośmiu pracowników, to jest przeszło dwukrotnie więcej w porównaniu ze średnią i blisko trzykrotnie więcej w porównaniu z sądami w Legnicy, Opolu, Świdnicy oraz Płocku.

* Asystentów, referendarzy, urzędników i pracowników obsługi (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

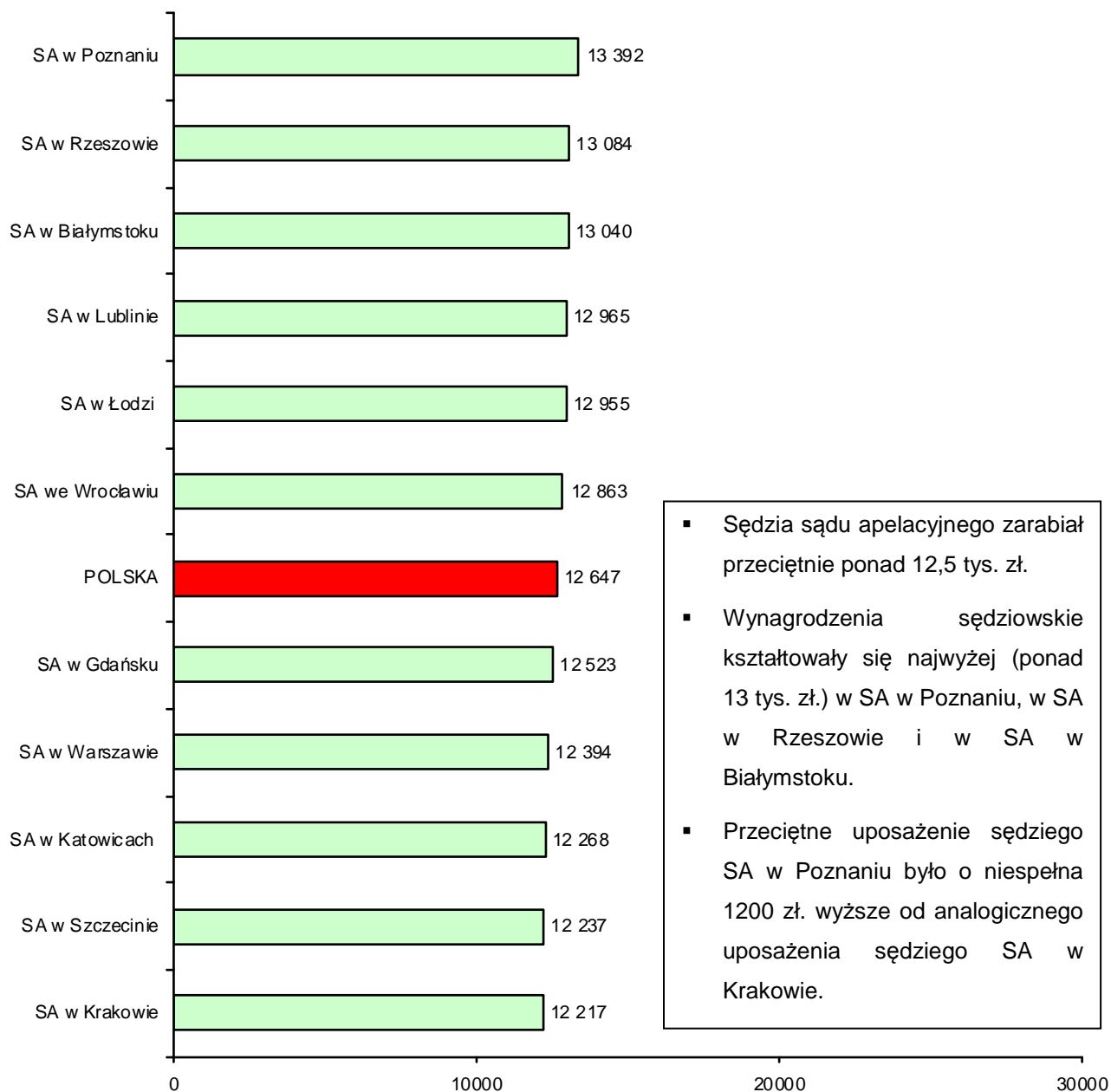
Wykres 12. Liczba pracowników* przypadających na jednego na sędziego w wybranych sądach rejonowych

* Asystentów, referendarzy, urzędników i pracowników obsługi (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

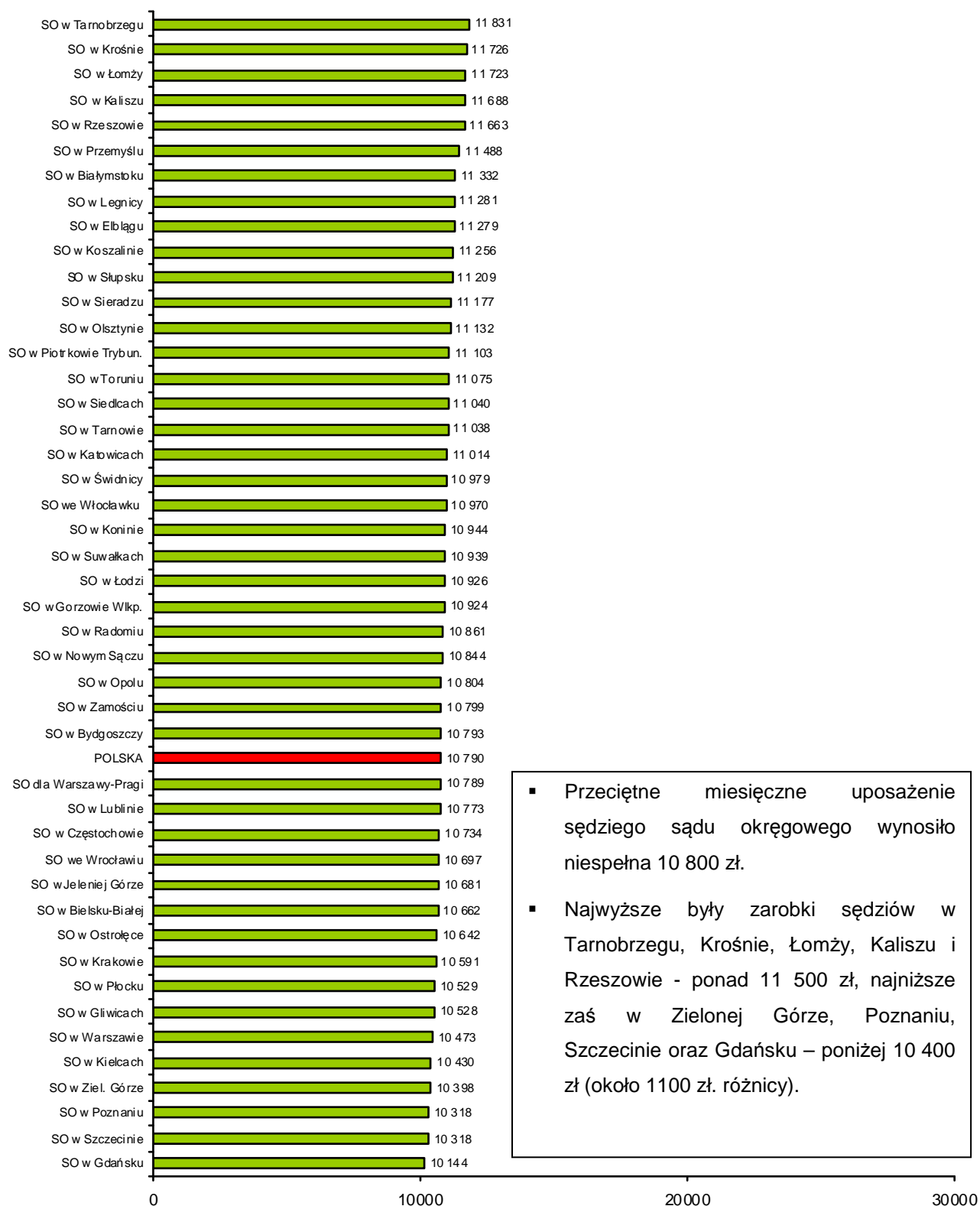
III.2. Uposażenia

Wykres 13. Średnie miesięczne uposażenie sędziów* w sądach apelacyjnych

* Wykonanie rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego sędziego i jeden miesiąc (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

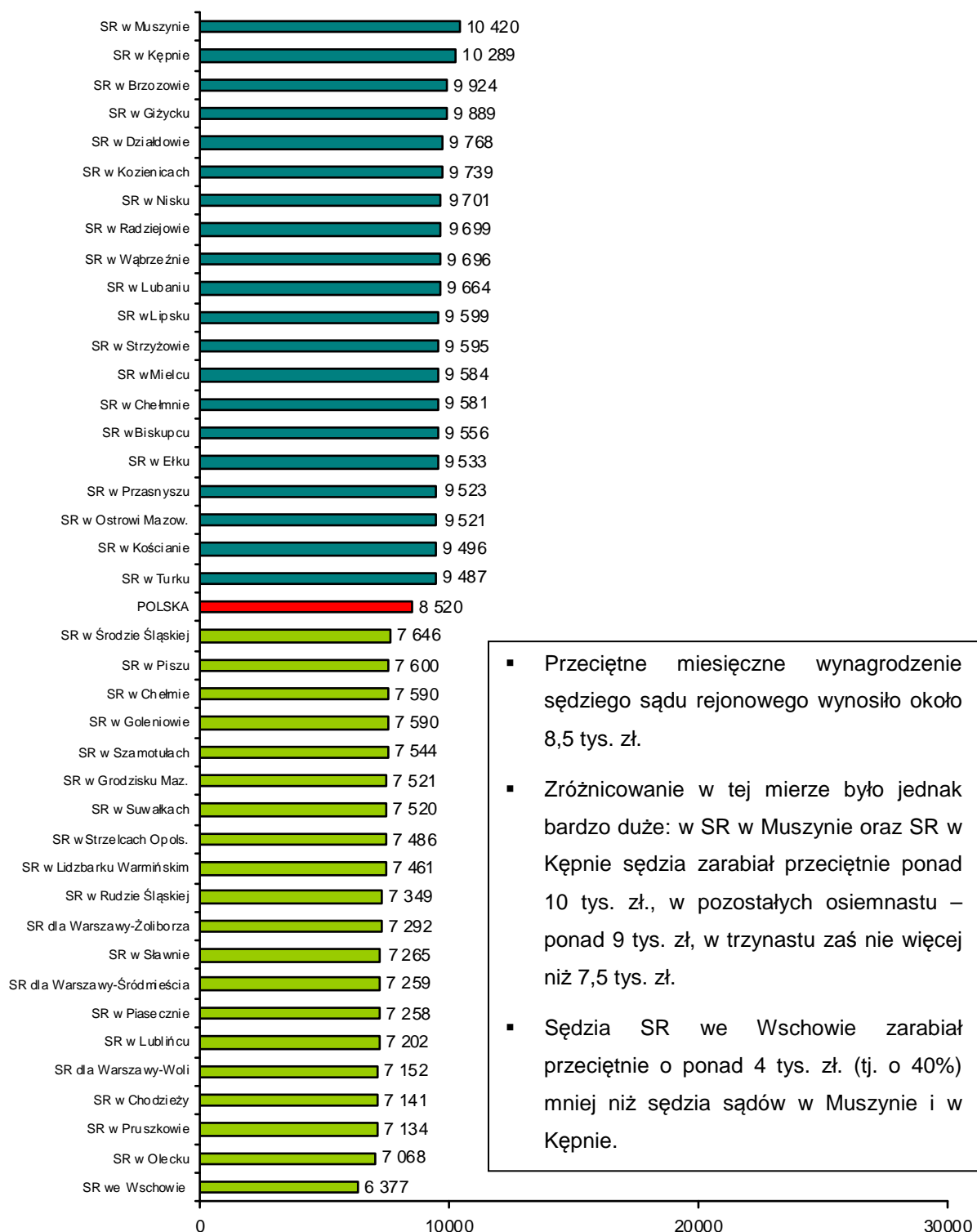
Wykres 14. Średnie miesięczne uposażenie sędziów* w sądach okręgowych

- Przeciętne miesięczne uposażenie sędziego sądu okręgowego wynosiło niespełna 10 800 zł.
- Najwyższe były zarobki sędziów w Tarnobrzegu, Krośnie, Łomży, Kaliszu i Rzeszowie - ponad 11 500 zł, najniższe zaś w Zielonej Górze, Poznaniu, Szczecinie oraz Gdańsku – poniżej 10 400 zł (około 1100 zł. różnicy).

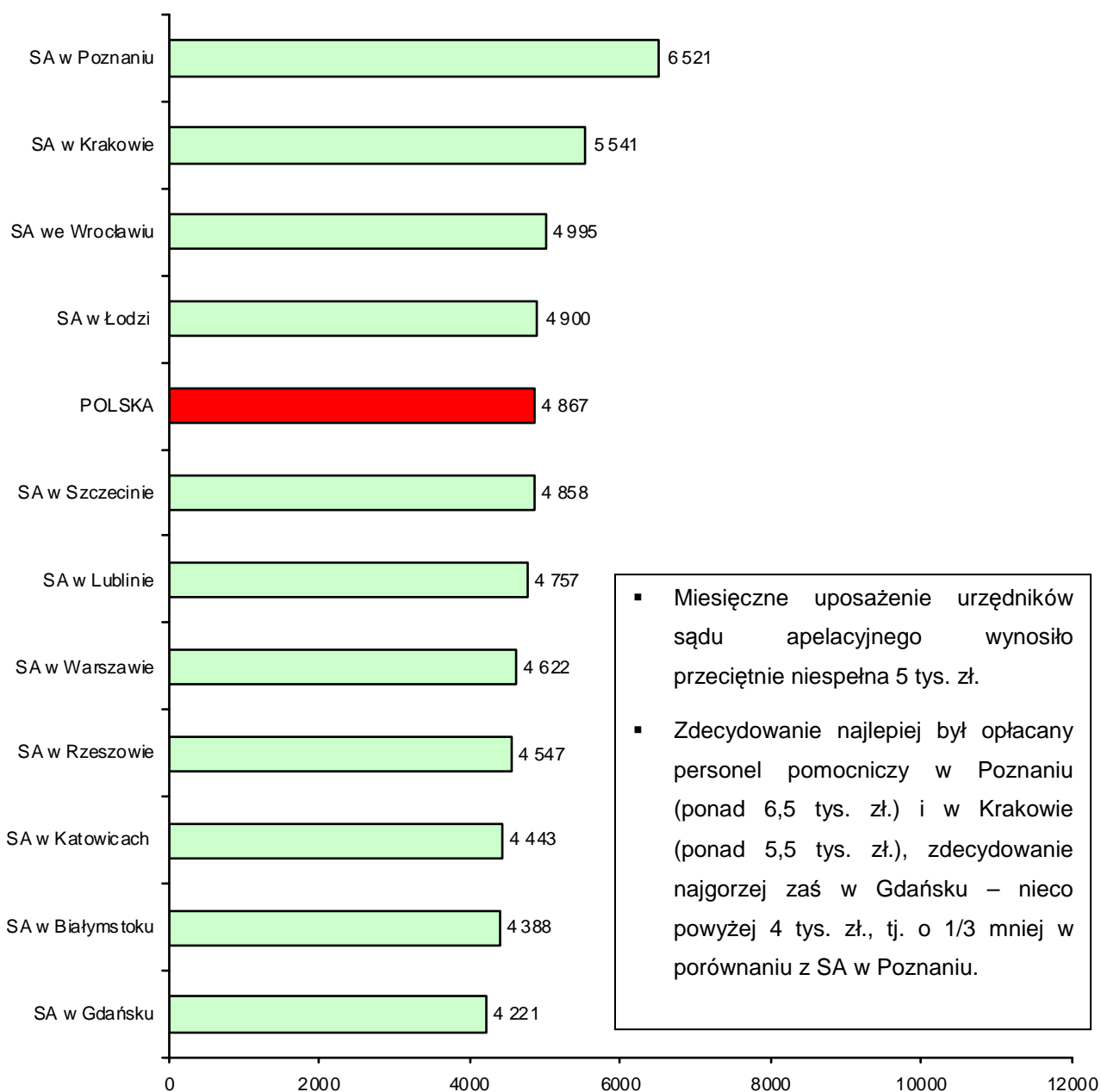
* Wykonanie rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego sędziego i jeden miesiąc (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

Wykres 15. Średnie miesięczne uposażenie sędziów* w wybranych sądach rejonowych

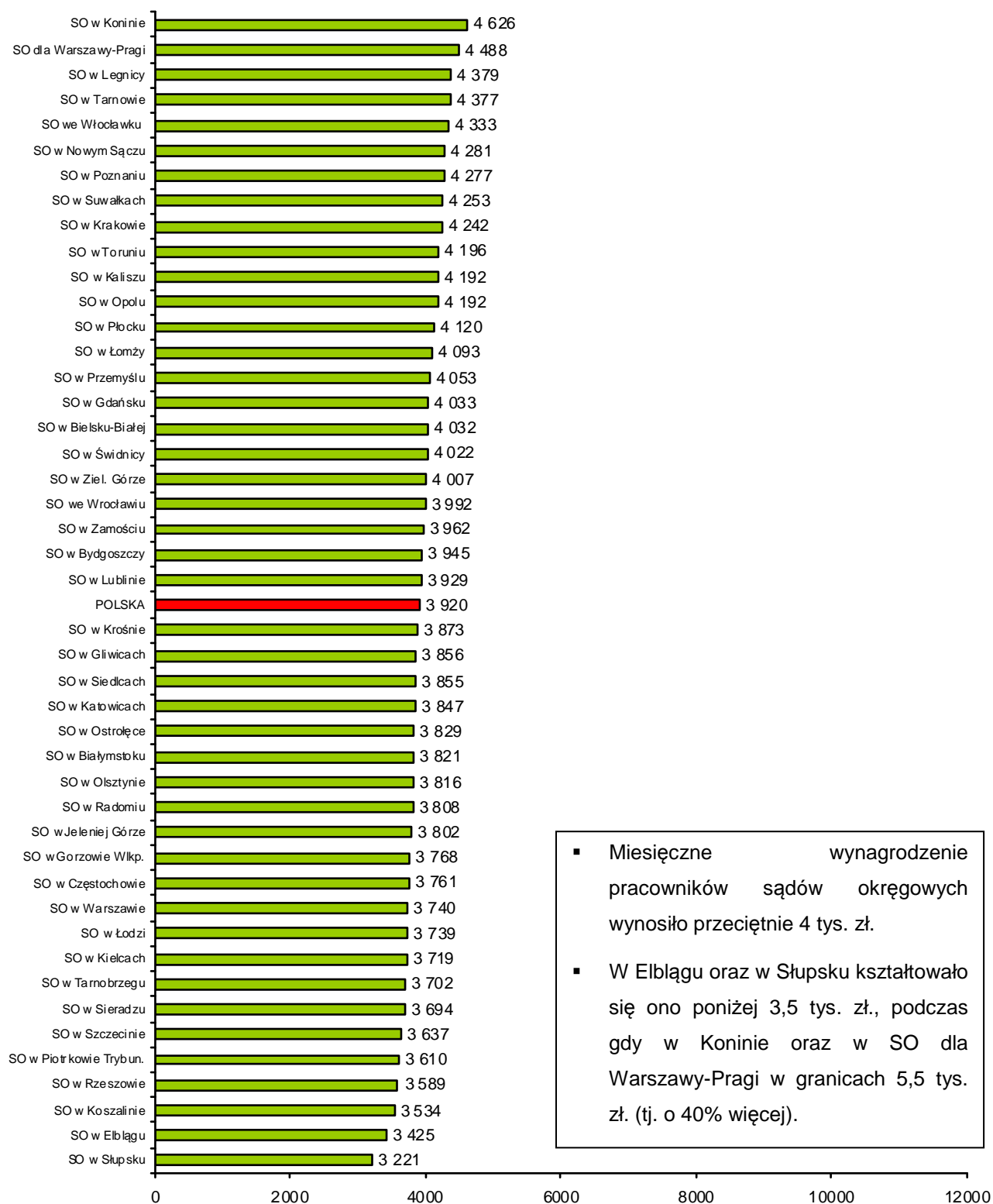
* Wykonanie rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego sędziego i jeden miesiąc (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

Wykres 16. Średnie miesięczne uposażenie urzędników i pracowników obsługi* w sądach apelacyjnych

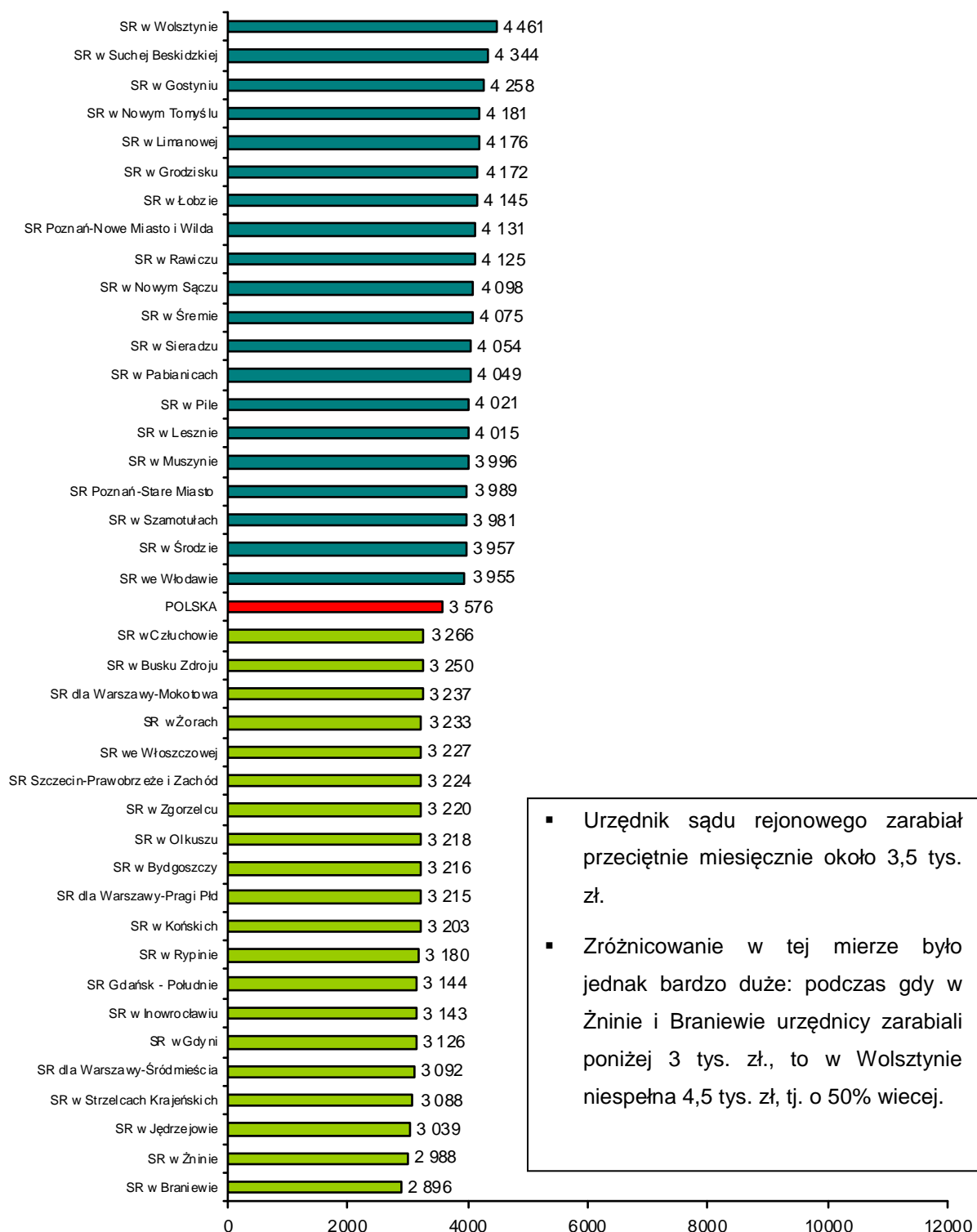
* Wykonanie rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego pracownika i jeden miesiąc (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

Wykres 17. Średnie miesięczne uposażenie urzędników i pracowników obsługi* w sądach okręgowych

* Wykonanie rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego pracownika i jeden miesiąc (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

Wykres 18. Średnie miesięczne uposażenie urzędników i pracowników obsługi* w wybranych sądach rejonowych

* Wykonanie rocznych wynagrodzeń (wraz z tzw. trzynastą pensją) w przeliczeniu na jednego pracownika i jeden miesiąc (na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70).

IV. Sprawy w przeliczeniu na jednego sędziego

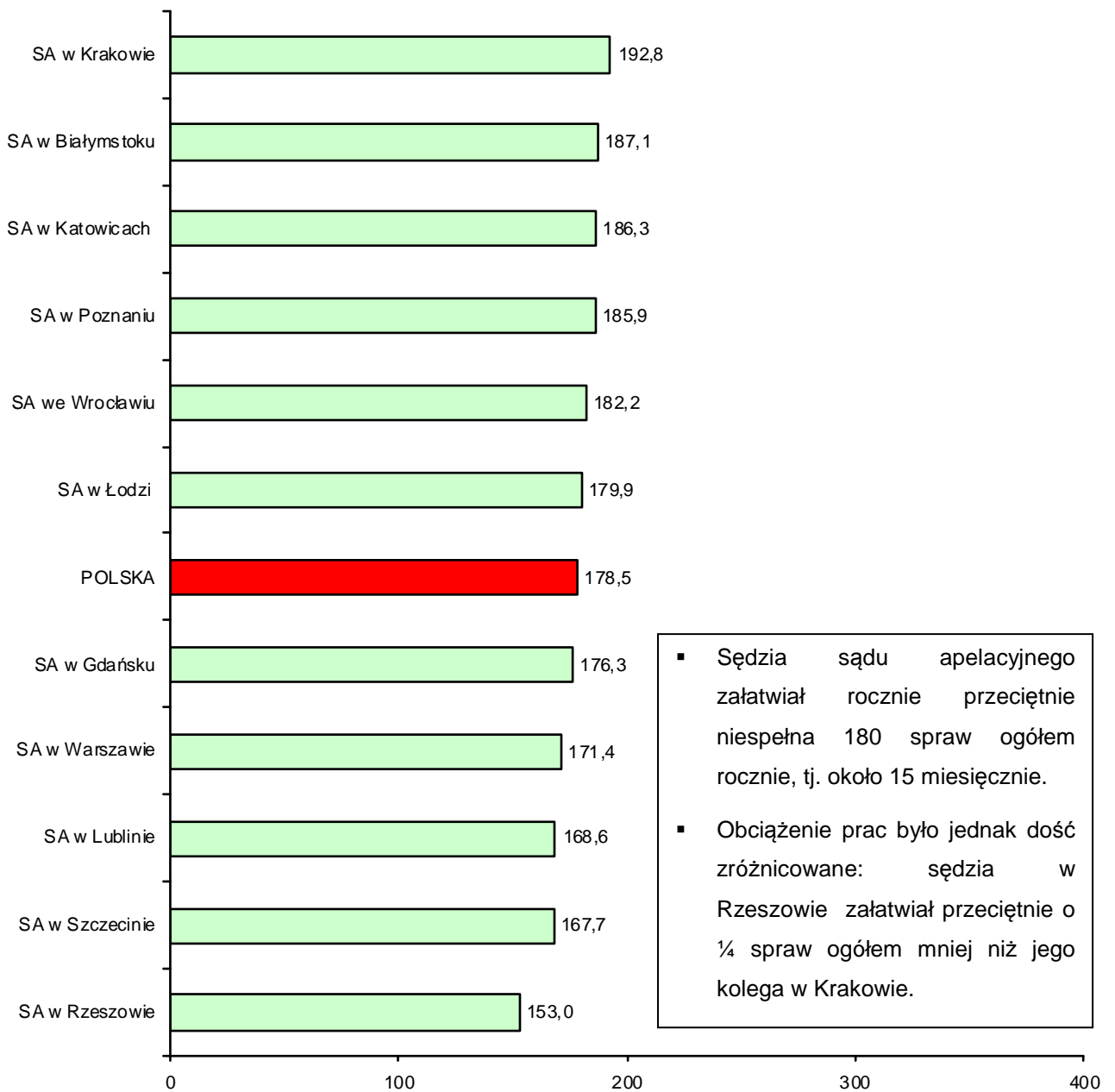
Jak już wspomniano na wstępie, w niniejszym opracowaniu wyszczególniono dwa podstawowe rodzaje spraw – procesowe i nieprocesowe. Udział pierwszej z tych grup w ogólnej liczbie spraw procedowanych w sądach apelacyjnych wynosił 40%, w okręgowych 48%, w rejonowych zaś jedynie 18%. Spośród ogólnej liczby spraw rozstrzyganych przez sądy rejonowe wyłączono jednak z dalszych analiz sprawy rejestrowe, wieczystoksięgowe oraz nakazowe i upominawcze przed SR w Lublinie (które w latach 2009-2010 obejmowały orzeczenia tzw. e-sądu). Te szczególne rodzaje spraw były bardzo liczne (łącznie ponad 5 mln.), ale szybkość i łatwość ich załatwienia była nieporównywalna z innymi, dlatego też uznano, że nie powinny one być brane pod uwagę w analizie efektywności sądownictwa. Po ich odrzuceniu udział spraw procesowych załatwianych w sądach rejonowych dochodzi do 1/3.

Tabela 4. Struktura spraw załatwionych w sądach apelacyjnych, okręgowych i rejonowych*

	Lb.	%
SĄDY APELACYJNE		
Procesowe (rep. Aca, Aca-gosp, Apa, Aua, Aka)	36 070	40,4
Nieprocesowe	53 214	59,6
OGÓŁEM	89 283	100,0
SĄDY OKRĘGOWE		
Procesowe (rep. C, NS, Ca, K, Ka, Waz-apelacje, P, Pa, U, Ua, GC, Ga)	391 883	48,1
Nieprocesowe	423 280	51,9
OGÓŁEM	815 163	100,0
SĄDY REJONOWE		
Procesowe (rep. C, C-upr, NS, K, W, Ks, P, P-upr, U, RC, Now, Nk, GC, GC-upr)	2 186 565	18,4
Rejestrowe, wieczystoksięgowe, nakazowe i upominawcze w SR w Lublinie	5 203 209	43,8
Pozostałe nieprocesowe	4 483 225	37,8
OGÓŁEM	11 872 998	100,0

* Na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS.

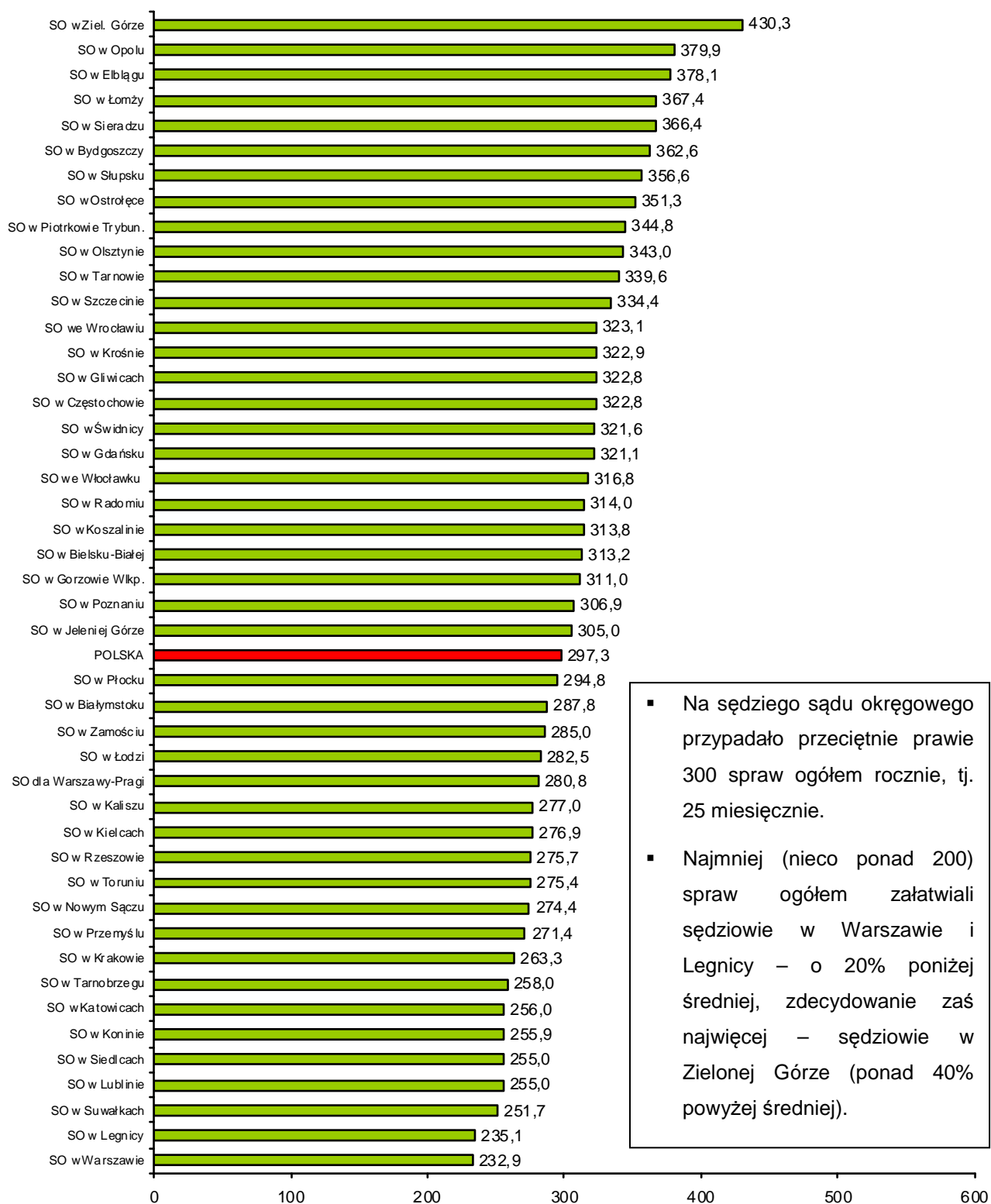
Wykres 19. Liczba spraw ogółem* załatwianych rocznie przez jednego sędziego w sądach apelacyjnych**

* Na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS.

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

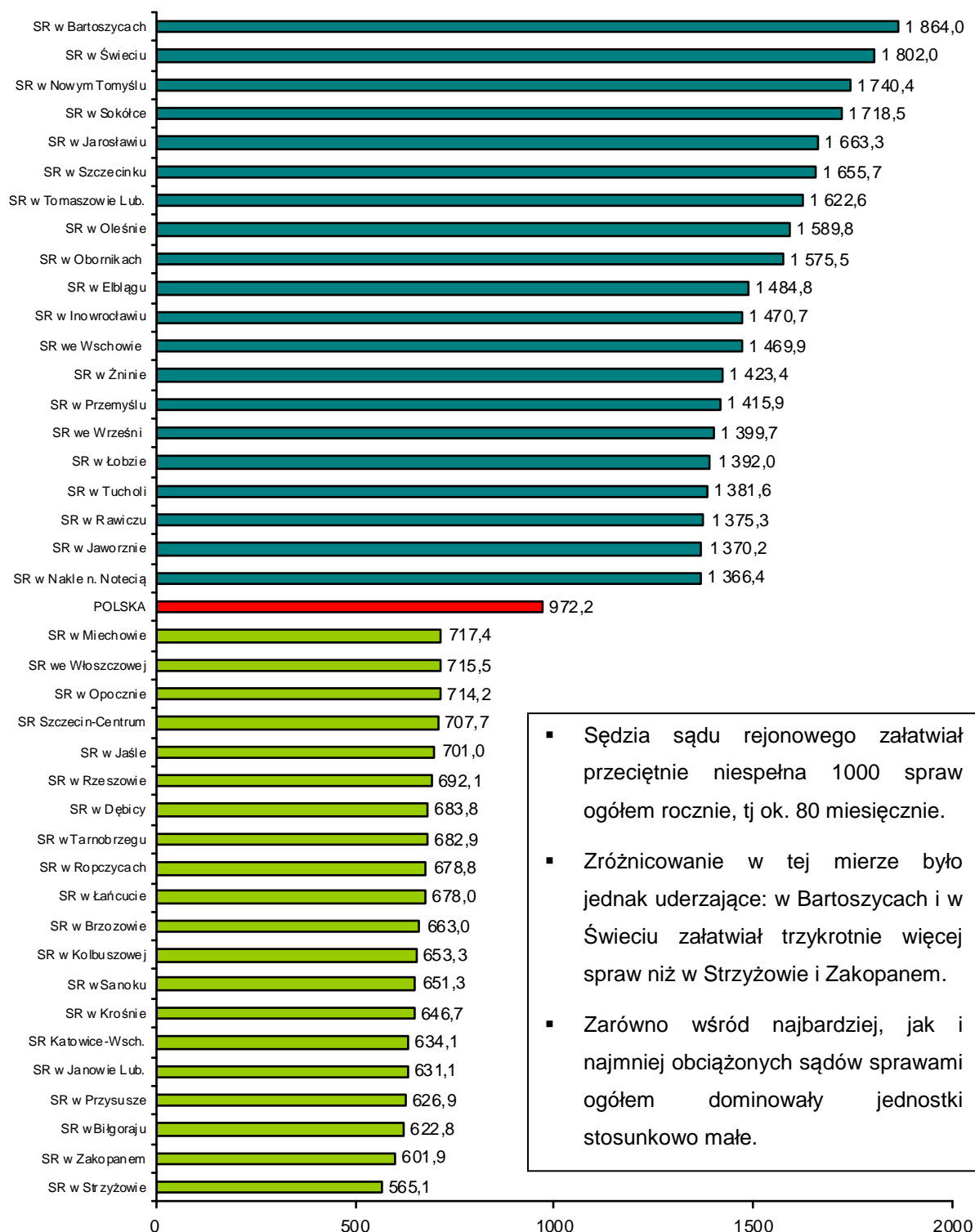
Wykres 20. Liczba spraw ogółem* załatwianych rocznie przez jednego sędziego w sądach okręgowych**

* Na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS.

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

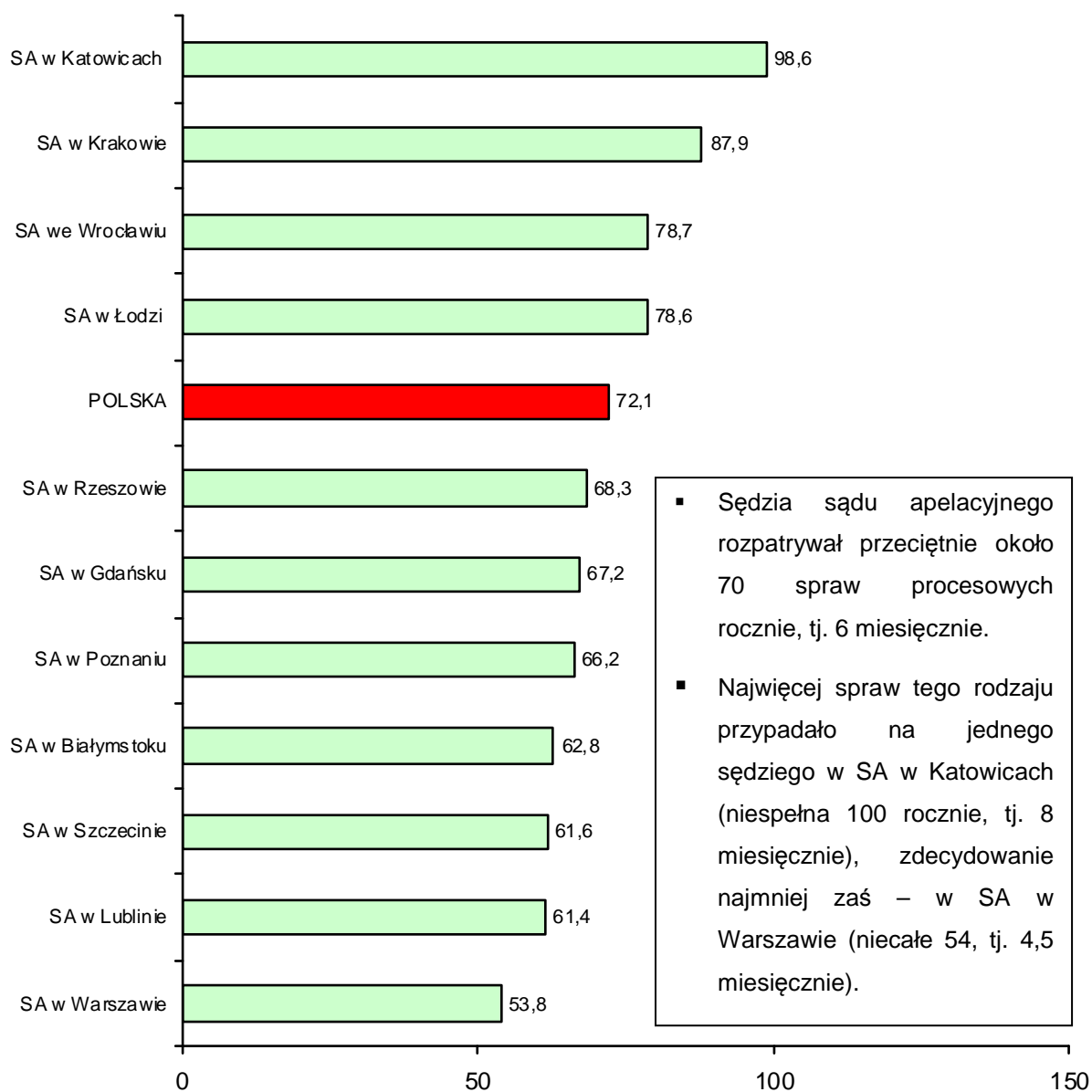
Wykres 21. Liczba spraw ogółem* załatwianych rocznie przez jednego sędziego w wybranych sądach rejonowych**

* Z wyłączeniem spraw rejestrowych, wieczystoksięgowych oraz nakazowych i upominawczych (repertorium Nc) w SR w Lublinie (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

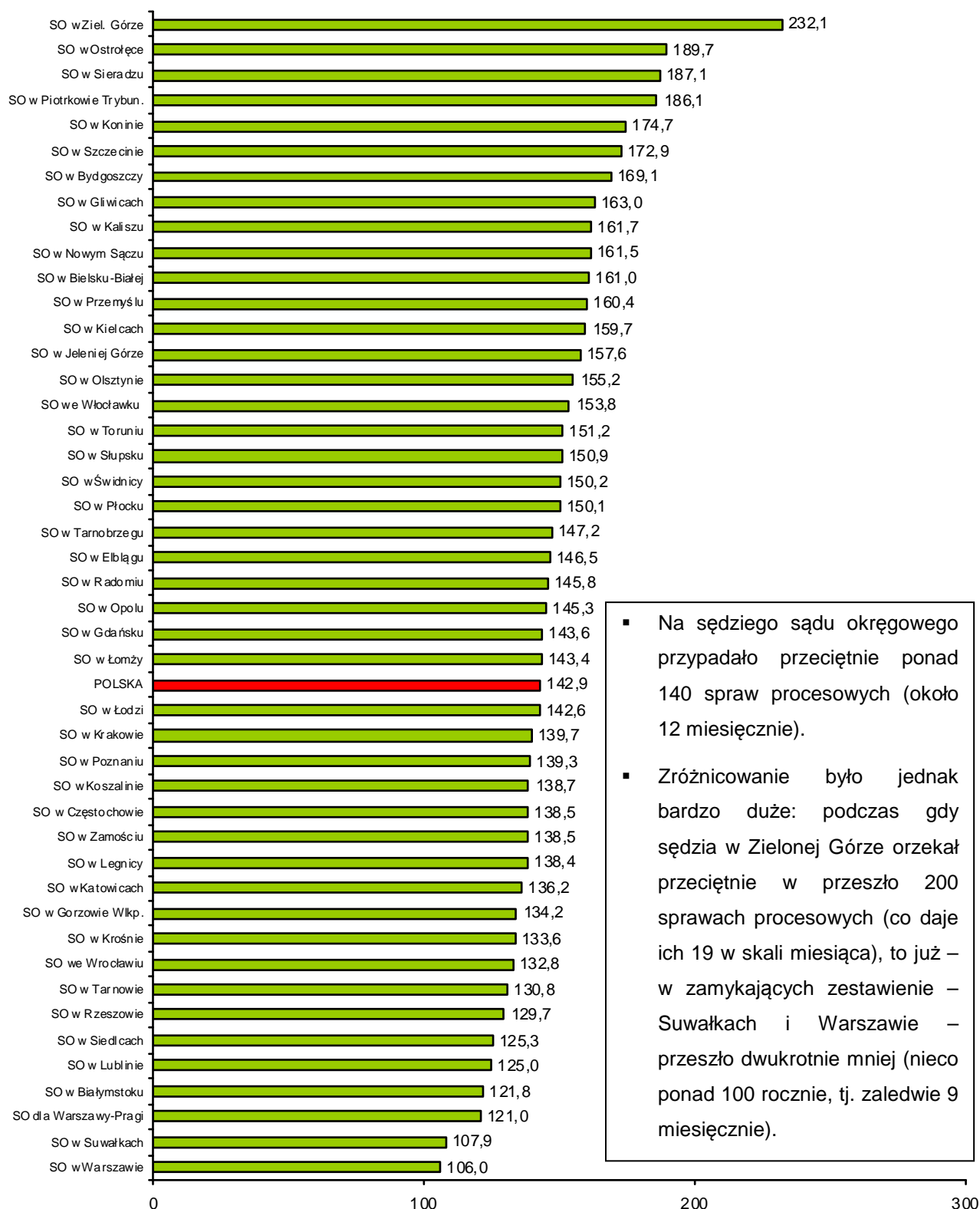
Wykres 22. Liczba spraw procesowych* załatwianych rocznie przez jednego sędziego w sądach apelacyjnych**

* Sprawy z repertoriów Aca, Aca-gosp, Apa, Aua, Aka (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

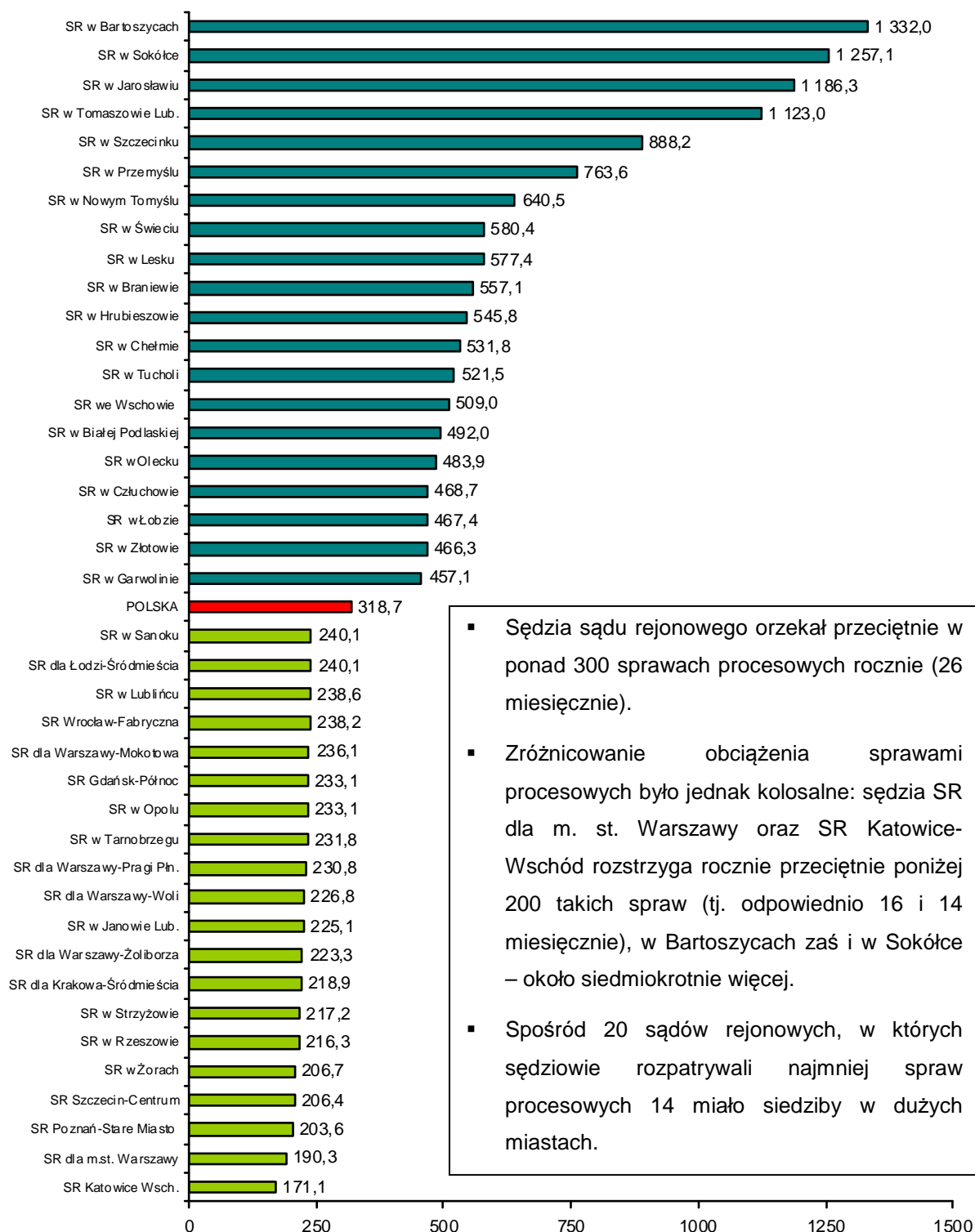
Wykres 23. Liczba spraw procesowych* załatwianych rocznie przez jednego sędziego** w sądach okręgowych

* Sprawy z repertoriów C, NS, Ca, K, Ka, Waz-apelacje, P, Pa, U, Ua, GC, Ga (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

Wykres 24. Liczba spraw procesowych* załatwianych rocznie przez jednego sędziego w sądach rejonowych**

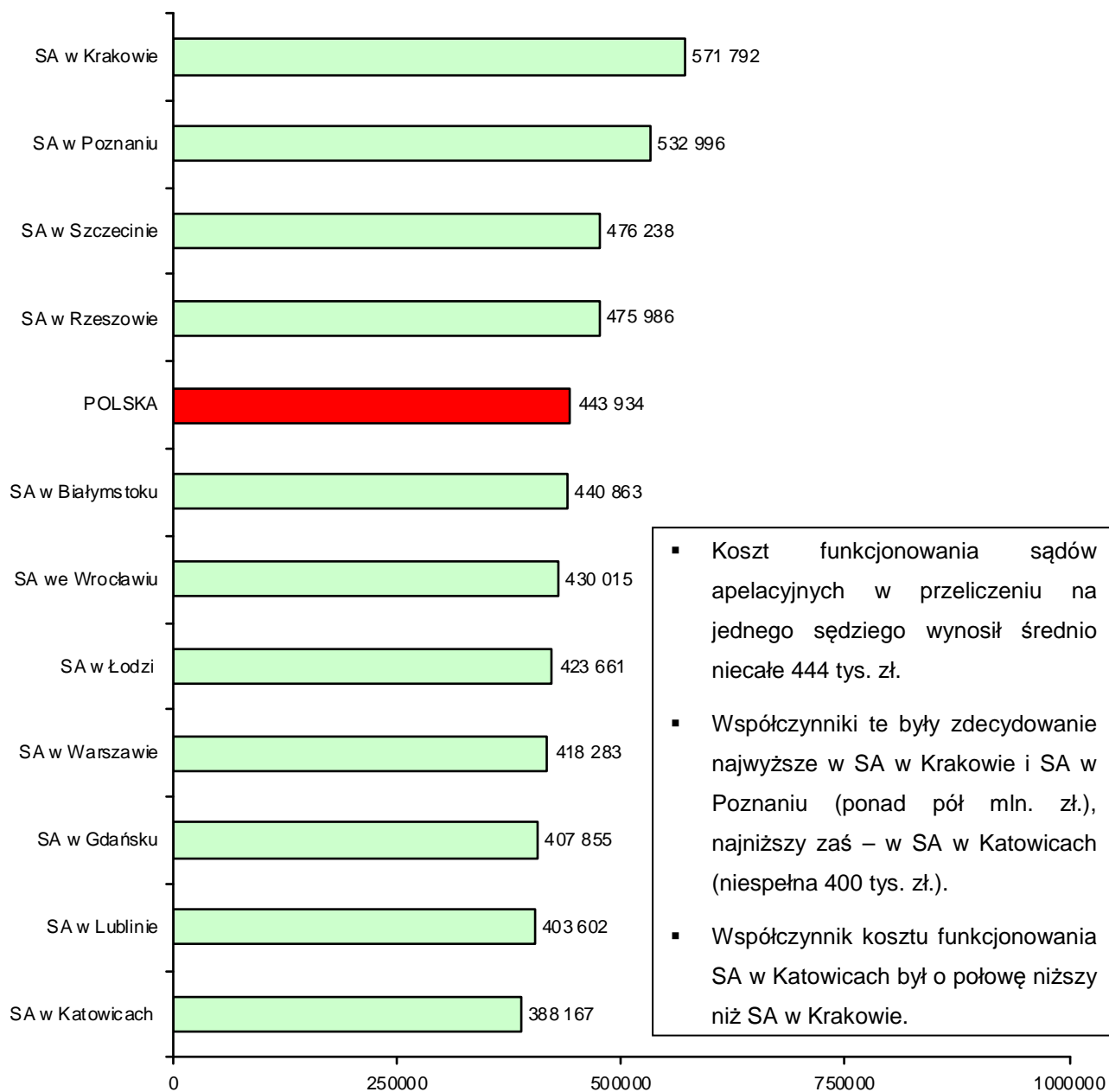

* Sprawy z repertoriów C, C-upr, NS, K, W, Ks, P, P-upr, U, RC, Now, Nk, GC, GC-upr (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

V. Koszty funkcjonowania sądów w przeliczeniu na jednego sędziego

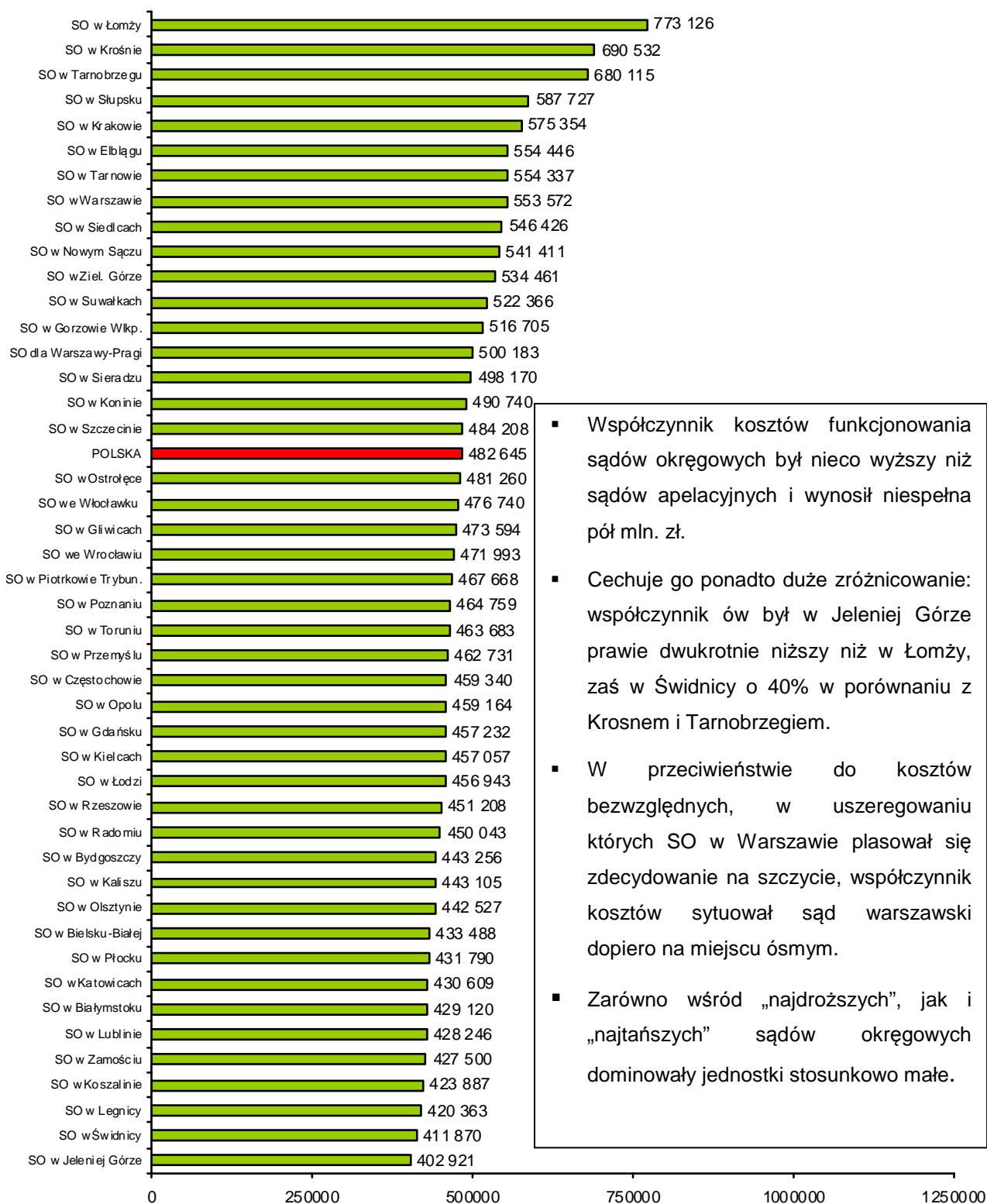
Wykres 25. Koszty funkcjonowania sądów apelacyjnych* w przeliczeniu na jednego sędziego**

* Wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28).

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

Wykres 26. Koszty funkcjonowania sądów okręgowych* w przeliczeniu na jednego sędziego**

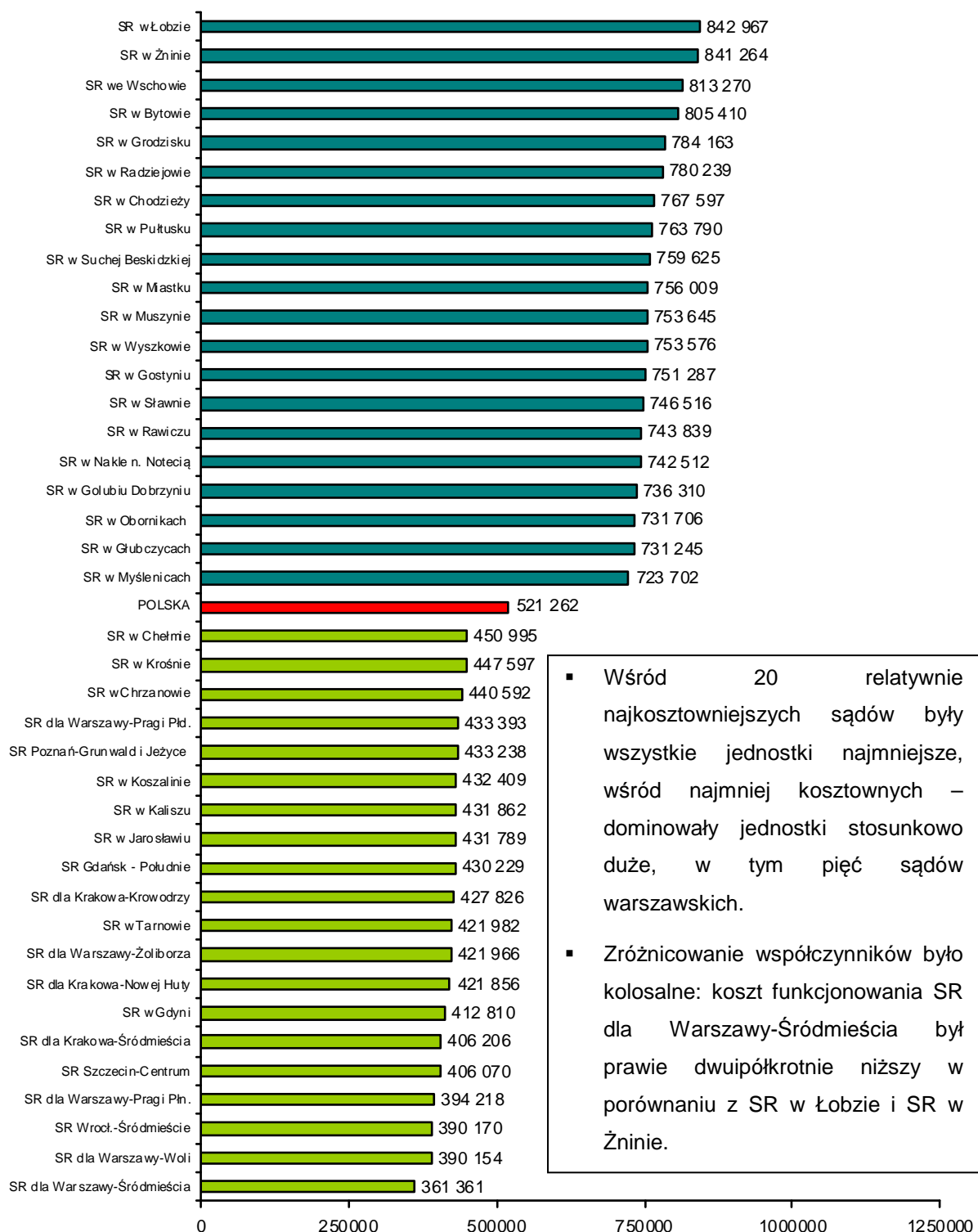

- Współczynnik kosztów funkcjonowania sądów okręgowych był nieco wyższy niż sądów apelacyjnych i wynosił niespełna pół mln. zł.
- Cechuje go ponadto duże zróżnicowanie: współczynnik ów był w Jeleniej Górze prawie dwukrotnie niższy niż w Łomży, zaś w Świdnicy o 40% w porównaniu z Krosnem i Tarnobrzegiem.
- W przeciwieństwie do kosztów bezwzględnych, w uszeregowaniu których SO w Warszawie plasował się zdecydowanie na szczycie, współczynnik kosztów sytuował sąd warszawski dopiero na miejscu ósmym.
- Zarówno wśród „najdroższych”, jak i „najtańszych” sądów okręgowych dominowały jednostki stosunkowo małe.

* Wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28).

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

Wykres 27. Koszty funkcjonowania wybranych sądów rejonowych* w przeliczeniu na jednego sędziego**

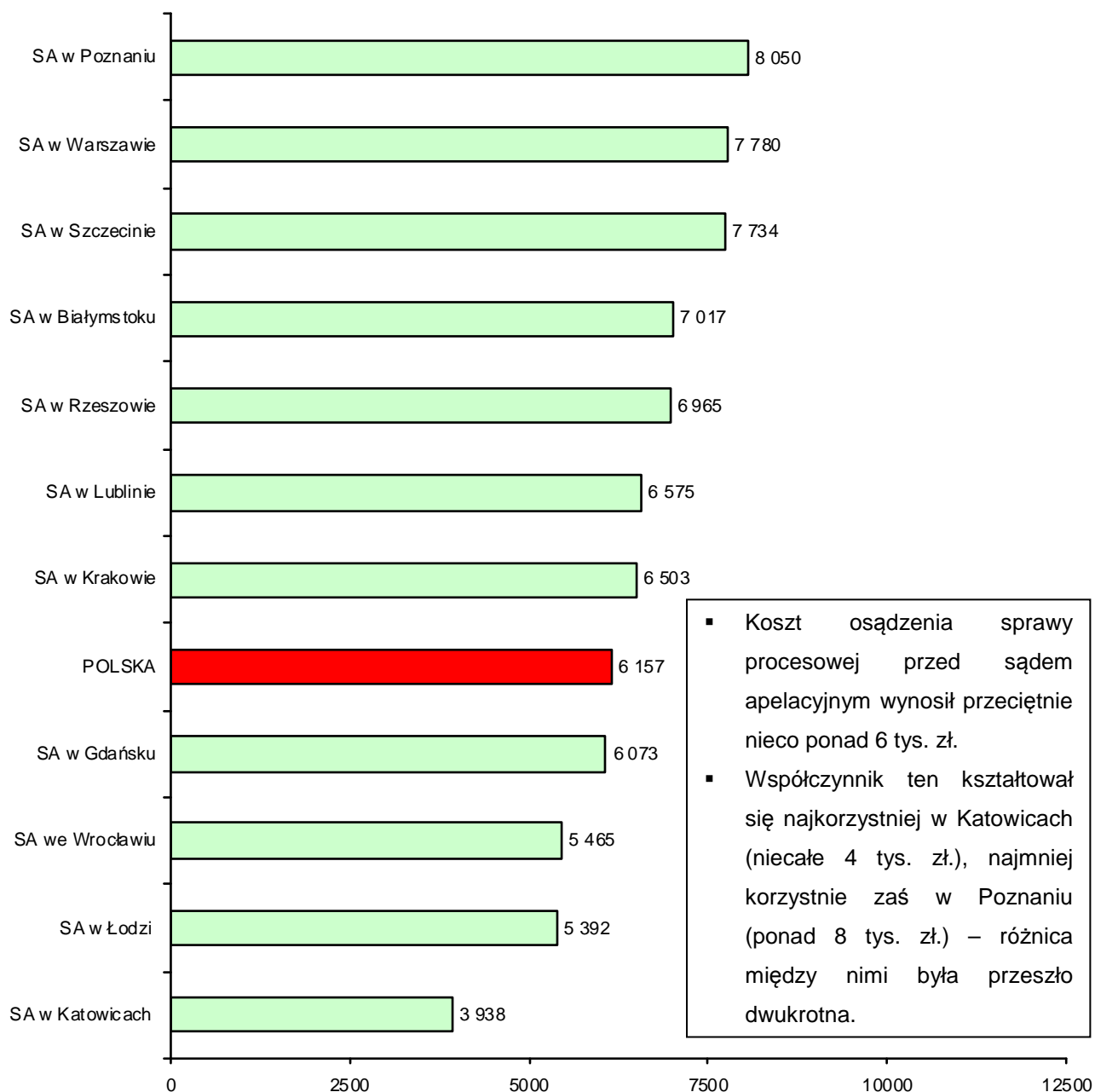

* Wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28).

** Na podstawie rocznych sprawozdań sądów o zatrudnieniu i wynagrodzeniach RB-70.

VI. Koszty funkcjonowania sądów w przeliczeniu na jedną załatwioną sprawę procesową

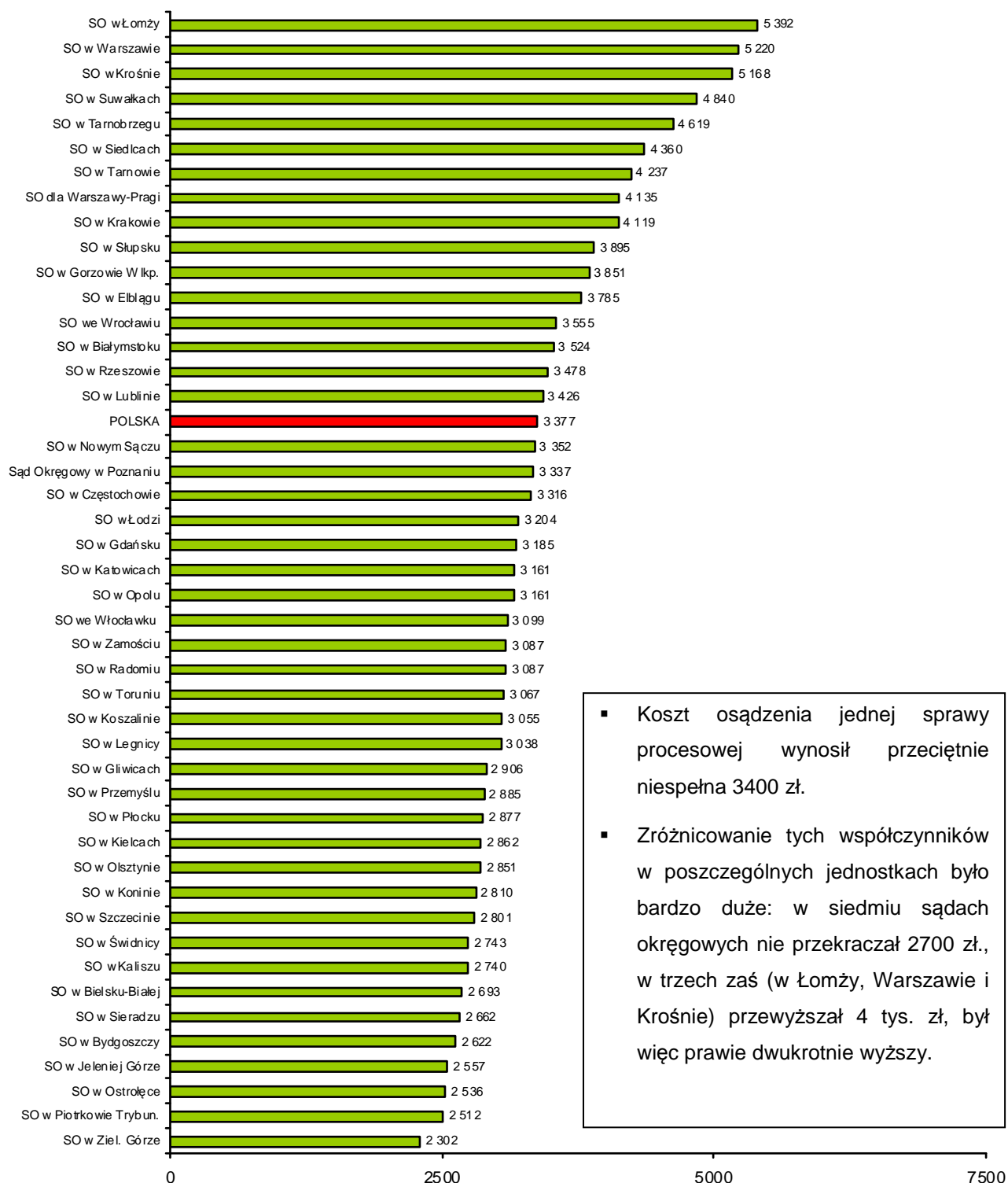
Wykres 28. Koszty funkcjonowania sądów apelacyjnych* w przeliczeniu na jedną załatwioną sprawę procesową**

* Wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28).

** Sprawy z repertoriów Aca, Aca-gosp, Apa, Aua, Aka (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

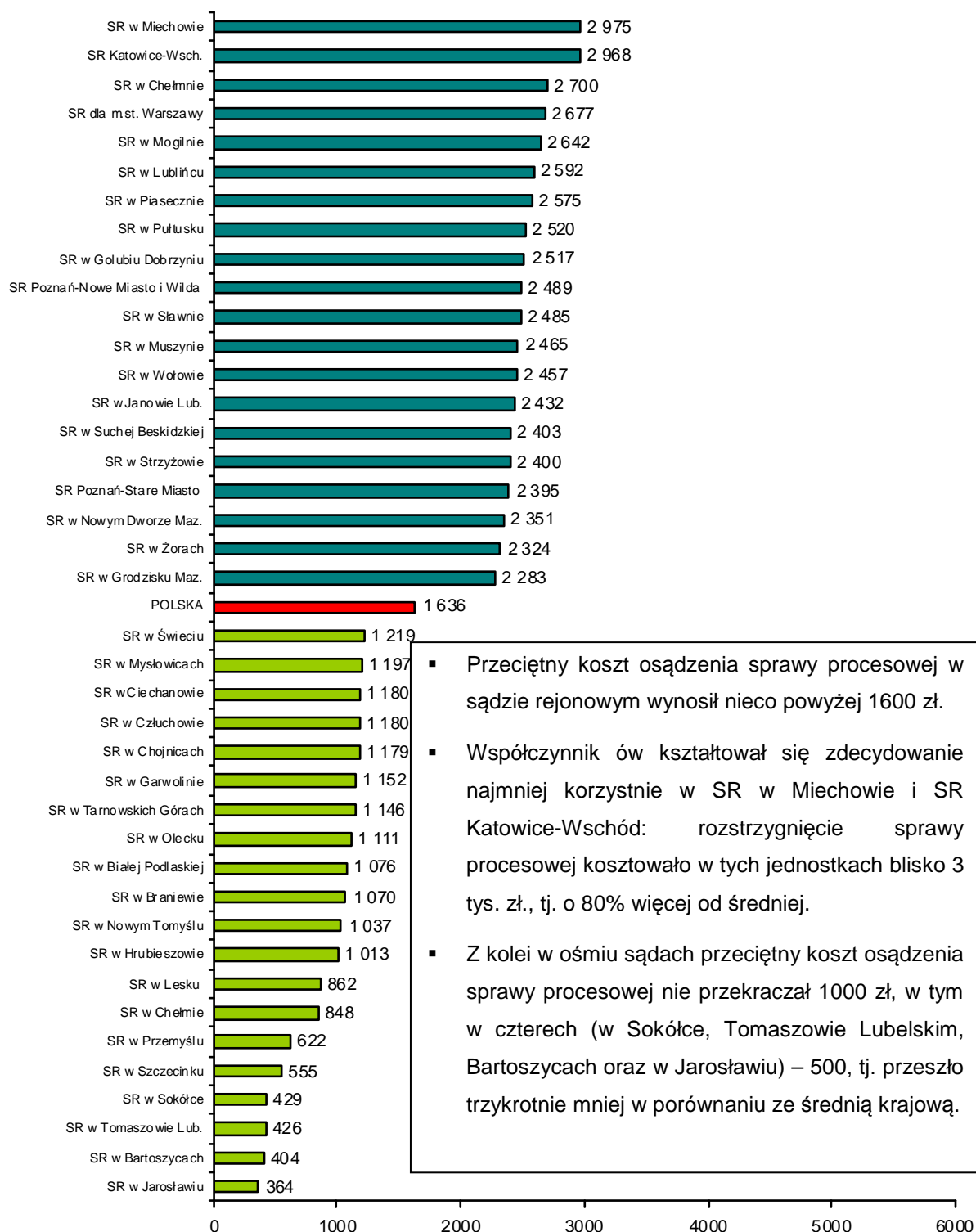
Wykres 29. Koszty funkcjonowania sądów okręgowych* w przeliczeniu na jedną załatwioną sprawę procesową**

* Wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28).

** Sprawy z repertoriów C, NS, Ca, K, Ka, Waz-apelacje, P, Pa, U, Ua, GC, Ga (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

Wykres 30. Koszty funkcjonowania wybranych sądów rejonowych* w przeliczeniu na jedną załatwioną sprawę procesową**

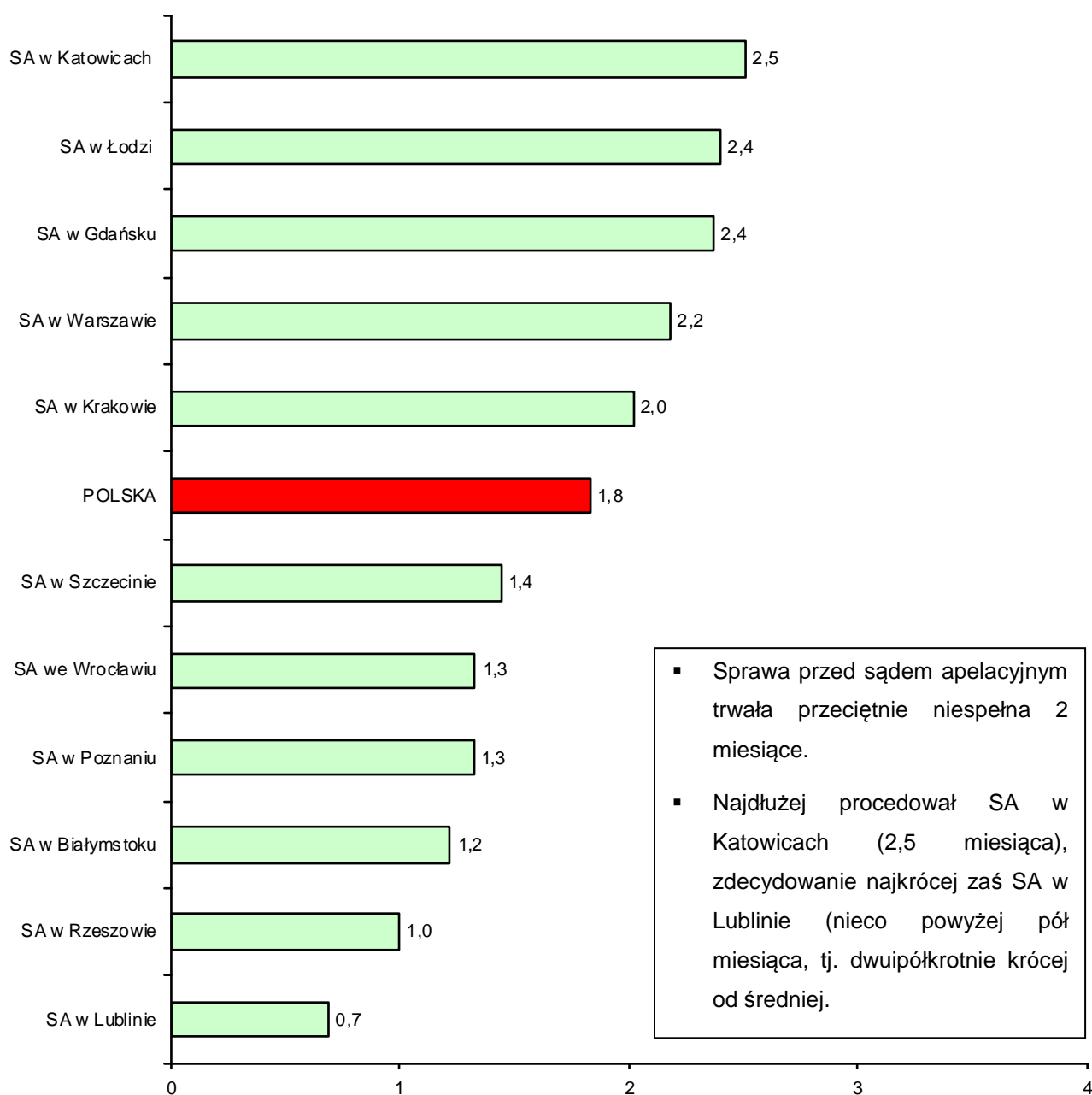

* Wykonanie wydatków i zobowiązania sądu ogółem bez kosztów inwestycji, remontów, pożyczek i stanu spoczynku (na podstawie rocznych sprawozdań sądów z wykonania planu wydatków budżetu państwa RB-28).

** Sprawy z repertoriów C, C-upr, NS, K, W, Ks, P, P-upr, U, RC, Now, Nk, GC, GC-upr (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

VII. Czas trwania postępowania sądowego

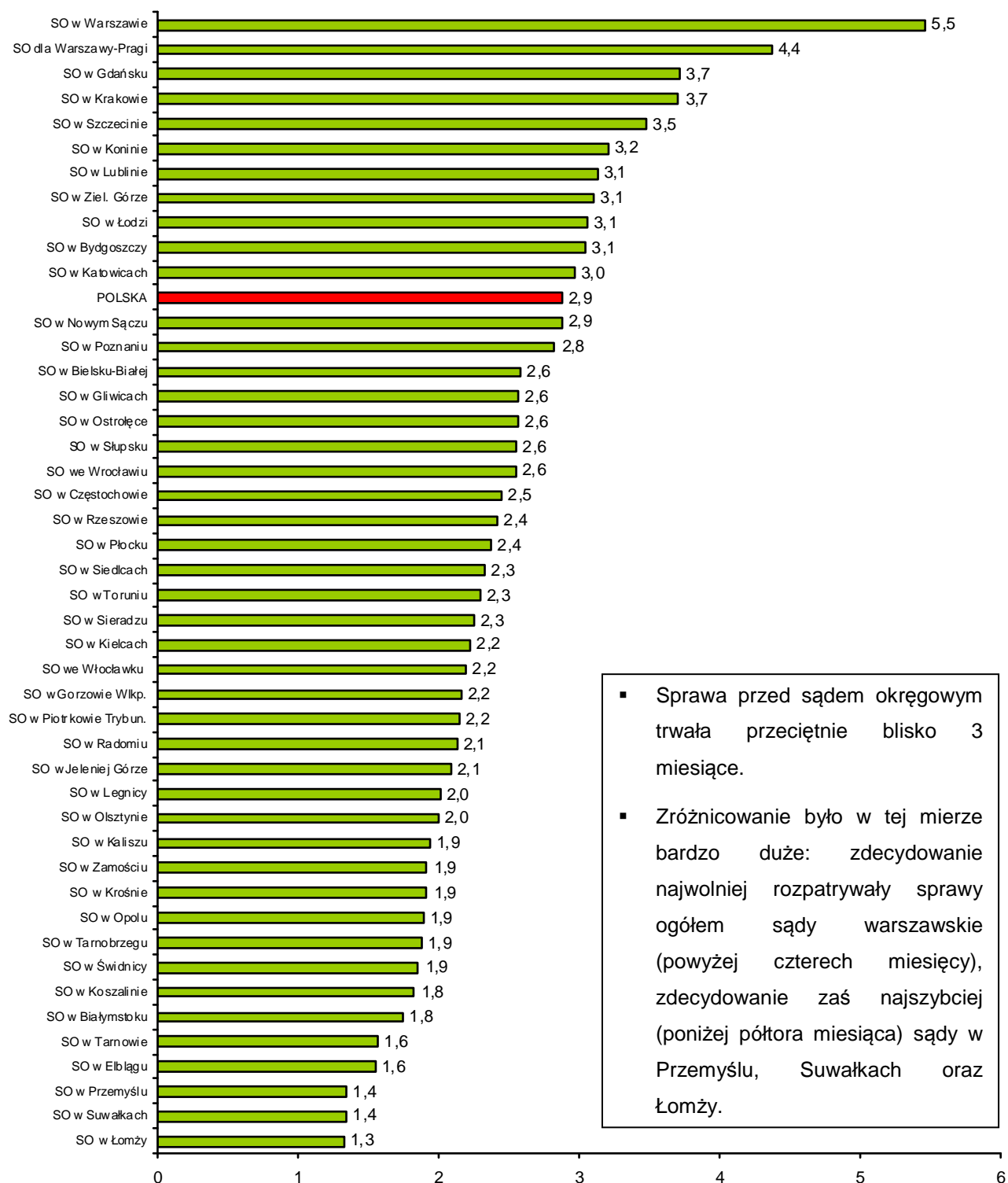
Wykres 31. Czas trwania sprawy ogółem* w sądach apelacyjnych (w miesiącach)**

* Na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS.

** Jest to tzw. statystyczny wskaźnik czasu trwania postępowania obliczany jako iloraz liczby spraw pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw wpływających w tym samym roku pomnożony przez 12.

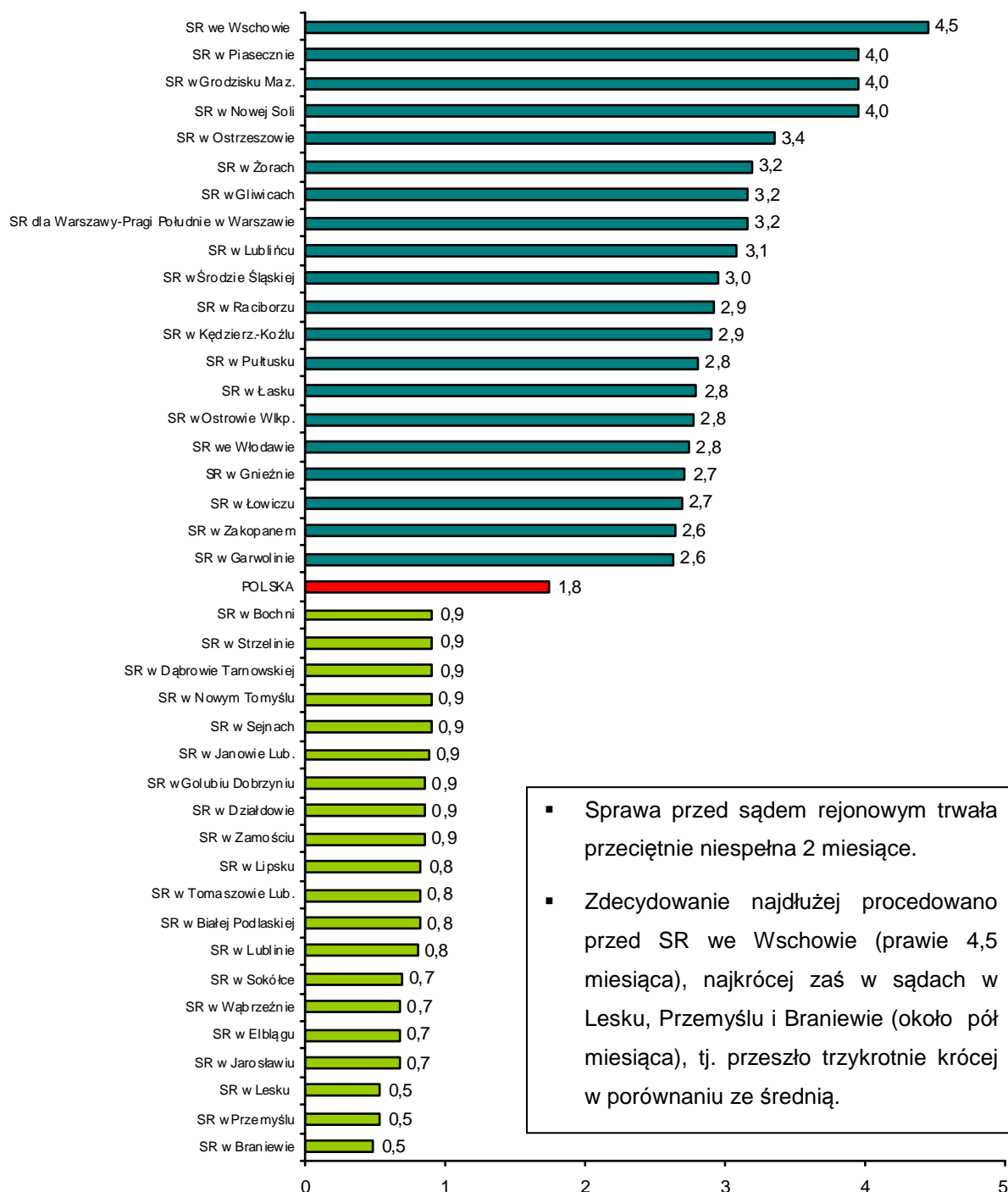
Wykres 32. Czas trwania sprawy ogółem* w sądach okręgowych (w miesiącach)**

* Na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS.

** Jest to tzw. statystyczny wskaźnik czasu trwania postępowania obliczany jako iloraz liczby spraw pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw wpływających w tym samym roku pomnożony przez 12.

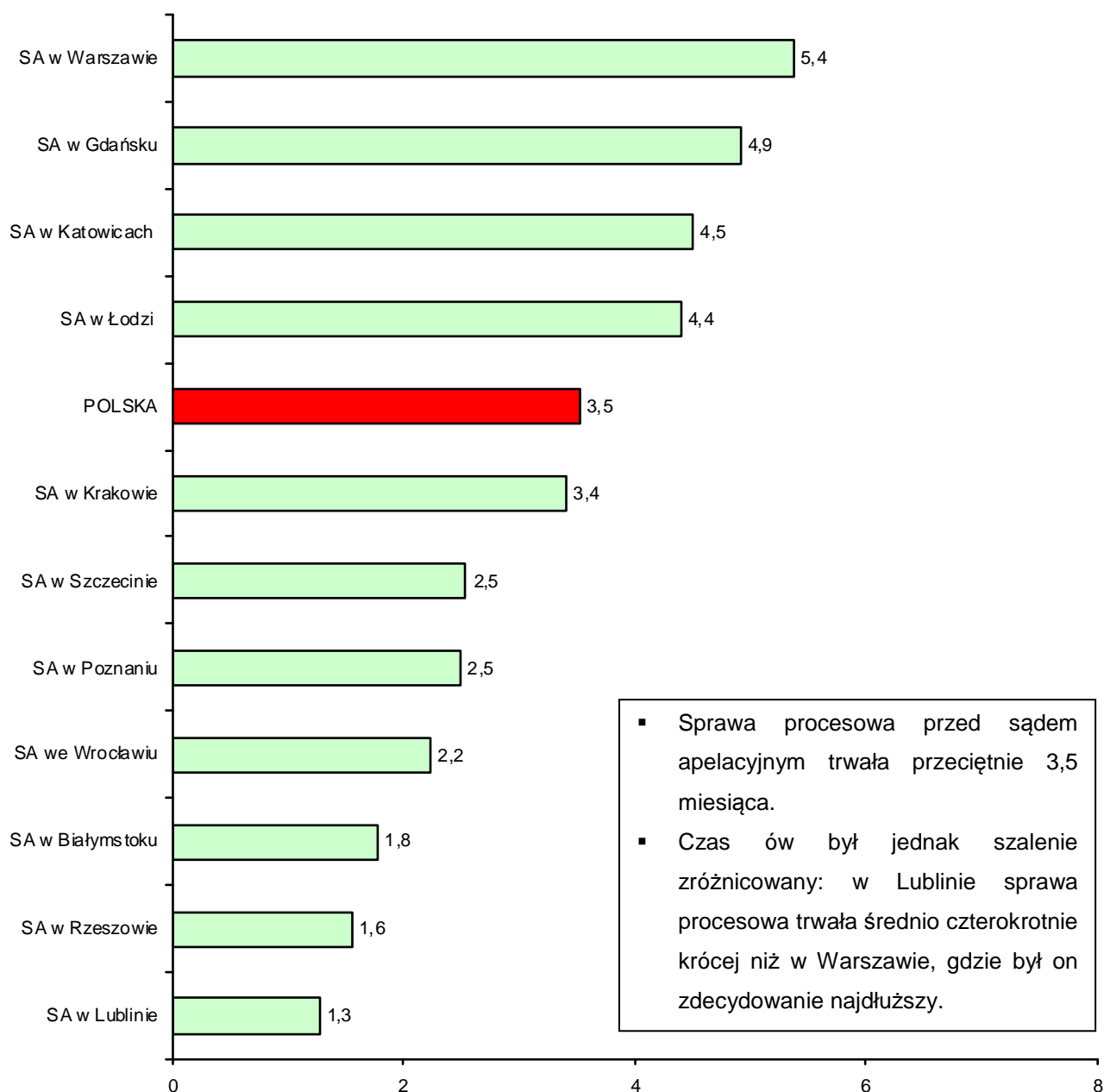
Wykres 33. Czas trwania sprawy ogółem* w wybranych sądach rejonowych (w miesiącach)**

* Z wyłączeniem spraw rejestrowych, wieczystoksięgowych oraz nakazowych (repertorium Nc) w SR w Lublinie (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Jest to tzw. statystyczny wskaźnik czasu trwania postępowania obliczany jako iloraz liczby spraw pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw wpływających w tym samym roku pomnożony przez 12.

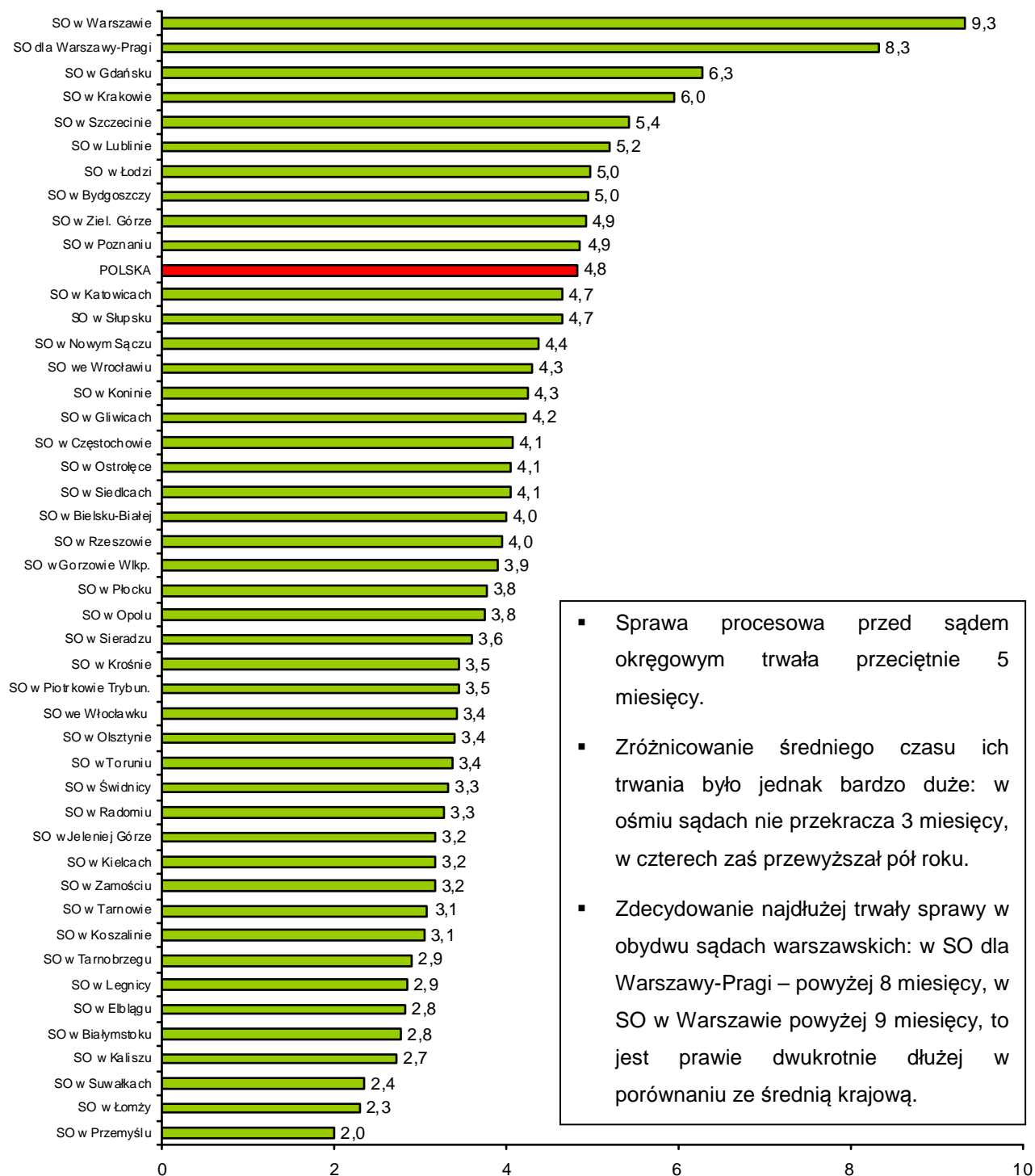
Wykres 34. Czas trwania sprawy procesowej w sądach apelacyjnych (w miesiącach)*

* Sprawy z repertoriów Aca, Aca-gosp, Apa, Aua, Aka (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Jest to tzw. statystyczny wskaźnik czasu trwania postępowania obliczany jako iloraz liczby spraw pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw wpływających w tym samym roku pomnożony przez 12.

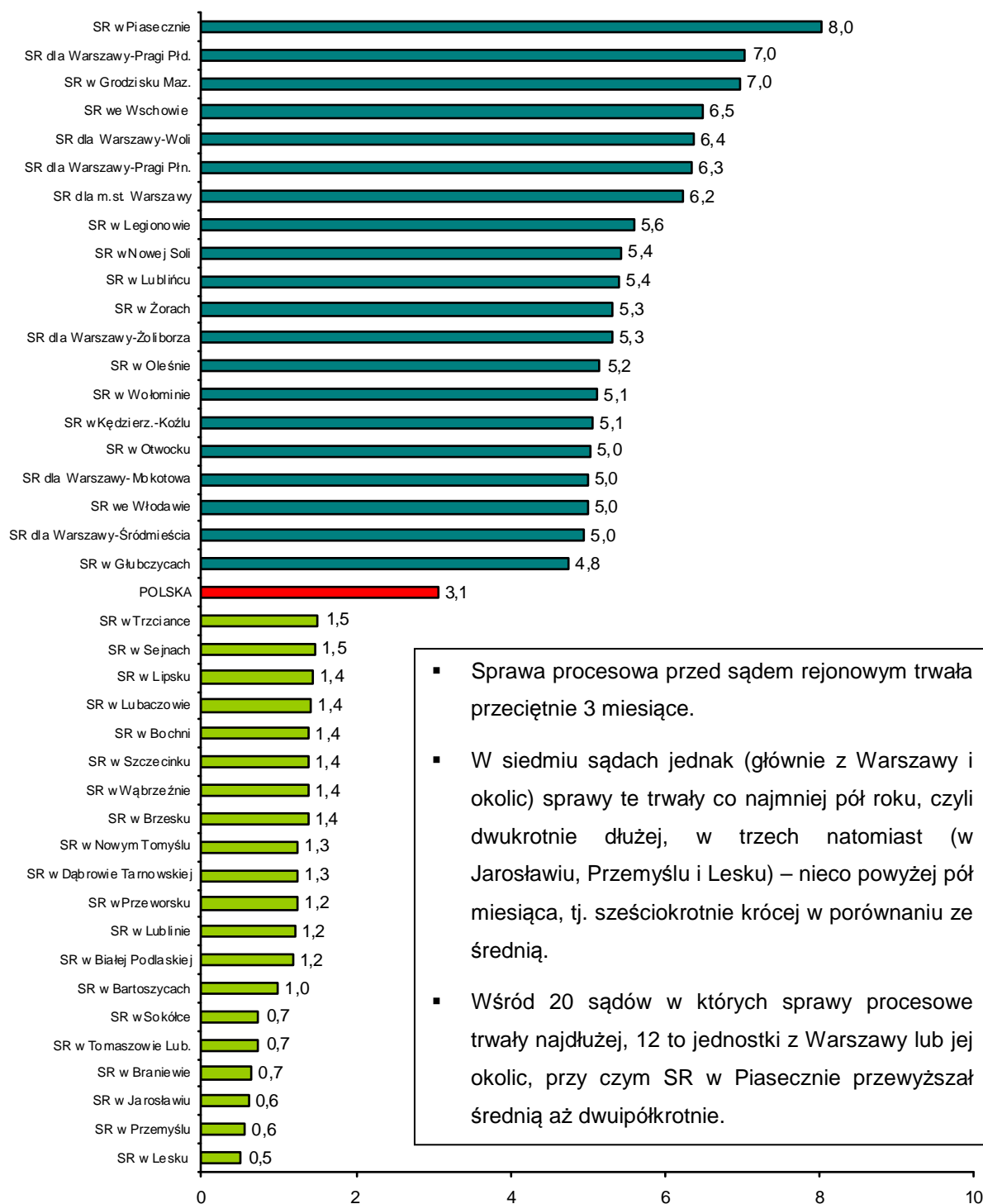
Wykres 35. Czas trwania sprawy procesowej* w sądach okręgowych (w miesiącach)**

* Sprawy z repertoriów C, NS, Ca, K, Ka, Waz-apelacje, P, Pa, U, Ua, GC, Ga (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Jest to tzw. statystyczny wskaźnik czasu trwania postępowania obliczany jako iloraz liczby spraw pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw wpływających w tym samym roku pomnożony przez 12.

Wykres 36. Czas trwania sprawy procesowej* w wybranych sądach rejonowych (w miesiącach)**

* Sprawy z repertoriów C, C-upr, NS, K, W, Ks, P, P-upr, U, RC, Now, Nk, GC, GC-upr (na podstawie danych Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS).

** Jest to tzw. statystyczny wskaźnik czasu trwania postępowania obliczany jako iloraz liczby spraw pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw wpływających w tym samym roku pomnożony przez 12.

VIII. Analizy korelacji

W ostatniej części opracowania starano się odpowiedzieć na pytanie, z jakimi innymi cechami poszczególnych jednostek organizacyjnych sądownictwa związana jest ich rozpatrywana tu efektywność. W tym celu, spośród analizowanych w poprzednich punktach współczynników, wybrano dwie zmienne zależne – liczbę spraw procesowych załatwianych rocznie przez jednego sędziego (jako wskaźnik ogólnej skuteczności pracy sędziów) i czas trwania sprawy procesowej (jako wskaźnik przewlekłości orzekania) oraz sześć zmiennych niezależnych. Do tych ostatnich zaliczono liczbę innych pracowników przypadających na jednego sędziego, liczbę asystentów przypadających na jednego sędziego, ogólną kwotę wydatków sądu w przeliczeniu na jednego sędziego i jedną załatwioną sprawę procesową oraz wysokość uposażeń sędziów i urzędników. Tym samym starano się więc ustalić, czy na efektywność orzekania sędziów wpływa wysokość ich zarobków, kwota ogólnych wydatków ponoszonych przez sąd oraz liczba osób personelu pomocniczego pracujących na rzecz sędziego.

Na podstawie uzyskanych wyników należy uznać, że liczba spraw procesowych załatwianych rocznie przez jednego sędziego jest istotnie związana (negatywnie) jedynie z, tak zwanym, kosztem załatwienia sprawy procesowej, czyli wysokością wydatków sądu w przeliczeniu na jedną taką sprawę. Oznacza to, że sądy „droższe” są równocześnie mniej wydajne. Co ważne, zależność ta ujawnia się dla wszystkich szczebli sądownictwa powszechnego.

W przypadku czasu trwania sprawy procesowej nie uwidoczniły się jednoznaczne związki z rozpatrywanymi zmiennymi. W sądach apelacyjnych widać stosunkowo silną, negatywną zależność z liczbą innych pracowników przypadających na sędziego (im więcej „pomocników”, tym czas orzekania był krótszy), która jednak nie ujawnia się dla sądów niższego szczebla. W sądach okręgowych czas trwania sprawy procesowej był zaś silnie, pozytywnie związany z liczbą asystentów przypadającą na sędziego (więcej asystentów było w sądach, w których sprawy trwały dłużej, co może sugerować, że kierowani oni byli głównie do sądów o największym wpływie oraz takich, gdzie toczyły się sprawy trudniejsze). Zarówno w sądach okręgowych, jak i rejonowych widać również ciekawy i kontrintuicyjny związek między przewlekłością postępowań a wynagrodzeniami sędziów – sprawy

trwały dłużej tam, gdzie sędziowie zarabiali więcej niż ich koledzy z bardziej sprawnych jednostek.

Tabela 5. Macierz korelacji Pearsona

	SĄDY APELACYJNE		SĄDY OKRĘGOWE		SĄDY REJONOWE	
	Liczba spraw proces. załatw. rocznie przez jednego sędziego	Czas trwania sprawy proces.	Liczba spraw proces. załatw. rocznie przez jednego sędziego	Czas trwania sprawy proces.	Liczba spraw proces. załatw. rocznie przez jednego sędziego	Czas trwania sprawy proces.
Liczba pozostałych pracowników przypadających na jednego sędziego	-0,167	-,663*	-0,102	-0,032	0,022	-0,03
Liczba asystentów przypadających na jednego sędziego	-0,477	-0,184	-0,271	,711**	-0,028	0,101
Wydatki sądu w przeliczeniu na jednego sędziego	0,067	-0,268	-0,077	0,005	0,108	-0,022
Wydatki sądu w przeliczeniu na jedną załatwioną sprawę procesową	-,815**	-0,29	-,677**	0,163	-,698**	,296**
Uposażenia sędziów	-0,303	-0,554	-0,161	-,553**	-0,041	-,383**
Uposażenia urzędników	0,065	-0,198	-0,068	0,053	0,042	-,144**
	N=11		N=45		N=320	

* Korelacja jest istotna na poziomie 0,05 (test dwustronny).

** Korelacja jest istotna na poziomie 0,01 (test dwustronny).

Podsumowanie

Zaprezentowane ustalenia nasuwają kilka istotnych wniosków.

Uderzające jest przede wszystkim bardzo duże zróżnicowanie badanych sądów z uwagi na praktycznie wszystkie analizowane aspekty ich działalności – wydatki, dochody, zasoby ludzkie, obciążenie pracą, czas trwania postępowania itp.

W sądach apelacyjnych orzekało przeciętnie 45 sędziów, w okręgowych – 61, w rejonowych zaś – 21, przy czym w tych ostatnich zróżnicowanie zatrudnienia było zdecydowanie największe: od 4 do ponad 100 sędziów. Podkreślić przy tym należy, że w analizowanym okresie aż w 75 sądach rejonowych pracowało ośmiu lub mniej sędziów. Największym sądem w kraju był warszawski sąd okręgowy, orzekało w nim bowiem przeszło 220 sędziów, w siedmiu innych wiekowiejskich sądach tego szczebla – powyżej 100. Z drugiej zaś strony w dziesięciu sądach okręgowych kadra sędziowska była dość szczupła i nie przekraczała 30 orzeczników, w tym w czterech (w Łomży, Suwałkach, Ostrołęce oraz Sieradzu) nawet 20. Pod względem liczebności sędziów stosunkowo najmniej zróżnicowane były sądy apelacyjne: w największym, czyli warszawskim orzekało czterokrotnie więcej sędziów niż w rzeszowskim.

Pod względem kosztów funkcjonowania absolutnym rekordzistą był Sąd Okręgowy w Warszawie – ponad 140 mln zł., (średnie wydatki drugiego i trzeciego w uszeregowaniu SO w Krakowie i SO w Katowicach były już blisko dwukrotnie niższe) Sąd ten jednak odprowadzał na Rzecz Skarbu Państwa również nie małe dochody – niespełna 120 mln zł, a zatem koszt „netto” funkcjonowania tej wielkiej jednostki wynosił zaledwie 23 mln zł. Sąd Okręgowy w Warszawie był więc na granicy samofinansowania, co z pewnością wypada podkreślić.

Niewątpliwym zaskoczeniem był ponadto fakt istnienia sądów „dochodowych”, tj. takich, których koszty funkcjonowania były niższe od generowanych przychodów. Dochodowość netto cechowała cztery sądy rejonowe: dwa warszawskie (dla miasta – niespełna 8 mln i mokatowski- 5 mln zł) oraz SR dla Gdańska – Północy oraz SR dla Wrocławia – Krzyków, przy czym w każdym z nich funkcjonowały wydziały

wieczystoksięgowe lub rejestrowe, w czym upatrywać niewątpliwie należy ich dochodowości.

Kolosalne wręcz było również zróżnicowanie rozpatrywanych sądów – i to bez wyjątku na szczebel – pod względem współczynników kosztów (innymi słowy – wydatków), zarówno w przeliczeniu na jednego sędziego, jak też na jedną sprawę. Koszt osądzenia sprawy procesowej, przykładowo, był w SA w Poznaniu aż dwukrotnie większy niż w SA w Katowicach, analogiczna zaś różnica między SO w Zielonej Górze (w którym orzekano „najtaniej”) a SO w Łomży (w którym orzekano „najdrożej”) była aż dwuipółkrotna.

Największe, wręcz ogromne, różnice w tej mierze odnotowano jednak między poszczególnymi sądami rejonowymi: koszt osądzenia sprawy procesowej w SR Katowice – Wschód oraz w SR w Miechowie był aż dziewięciokrotnie większy w porównaniu z SR w Jarosławiu. Nawet biorąc pod uwagę oczywisty fakt, że sprawa sprawie nierówna, tak wielkie różnice z uwagi na tę miarę efektywności kosztowej są nader wymowne. Przy czym, o ile wśród 10 „najtaniej” orzekających sądów dominowały te, które miały siedziby w miejscowościach nadgranicznych (proste sprawy o wykroczenia i przestępstwa „graniczne” oraz „przemycnicze”), to wśród sądów „najdroższych” nie zaobserwowano już żadnych jednoznacznych tendencji. Były bowiem wśród nich zarówno duże metropolitalne sądy rejonowe (np. SR dla m.st. Warszawy, SR Katowice – Wschód, SR Poznań - Stare Miasto) jak i małe jednostki prowincjonalne (np. SR w Miechowie, SR w Mogilnie, SR w Suchej Beskidzkiej).

Badanie ujawniło ponadto, z jednej strony, ewidentne przerosty zatrudnienia, z drugiej zaś – niedostateczną obsadę kadrową wielu sądów. W świetle zgromadzonego materiału empirycznego, zdecydowanie zbyt szczupła wydaje się zwłaszcza kadra urzędnicza warszawskich sądów rejonowych, co przynajmniej po części może tłumaczyć zarówno ich opieszałość jak i relatywnie mały „przerób” spraw. Przykładowo: podczas gdy w sześciu sądach rejonowych (w Żninie, Muszynie, Rawiczu, Radziejowie, Sławnie oraz w Grodzisku) na jednego sędziego przypadało bez mała sześciu pozostałych pracowników, to aż w sześciu warszawskich sądach rejonowych – poniżej trzech, przy czym w zdecydowanie

najgorszej w tej mierze sytuacji był SR dla Warszawy – Woli, w którym na jednego sędziego przypadało zaledwie dwóch pracowników.

Pod względem wartości tych współczynników obydwie warszawskie sądy okręgowe plasowały się już natomiast znacznie powyżej średniej, zwłaszcza SO w Warszawie. Warto również przypomnieć, że swoiste kuriozum stanowił SO w Łomży, w którym współczynnik ów wynosił aż 7,6 i nie pozostawał w żadnej proporcji do skali realizowanych przez ten sąd zadań, zwłaszcza gdy zważyć, że jest on - obok suwalskiego – jednym z dwóch najmniejszych sądów okręgowych w kraju. Orzekło w nim zaledwie 16 sędziów, na których przypadało ponad 120 pracowników, łącznie więc w SO w Łomży zatrudnionych było prawie 140 pracowników. Z nutą sarkazmu, można by nawet zaryzykować tezę, że sąd ten jest jednym z większych pracodawców na Ziemi Łomżyńskiej.

Niewątpliwe zaskoczenie stanowi również skala zróżnicowania uposażeń, w tym również sędziowskich. Okazało się bowiem, że – niejako wbrew generalnej zasadzie równości wynagrodzeń sędziów danego szczebla – nie są one wcale identyczne, co wynika przede wszystkim z dodatków funkcyjnych. Odnosi się to zwłaszcza do małych sądów, orzekają w nich bowiem nierzadko wyłącznie sędziowie funkcyjni (np. prezes, wiceprezesi i przewodniczący wydziałów). Doprowadziło to do paradoksalnej i – co trzeba z naciskiem podkreślić – z gruntu niezdrowej i niesprawiedliwej sytuacji, w której sędziowie z najmniejszych i najmniej obciążonych sądów zarabiali przeciętnie znacznie więcej niż ich koledzy z dużych miast, gdzie pracy jest z reguły znacznie więcej.

Największe zróżnicowanie płacowe, co nie powinno zaskakiwać w świetle powyższych uwag, odnotowano w sądach rejonowych. Gwoli przypomnienia: sędzia SR w Wschowie, gdzie płace w analizowanym okresie były zdecydowanie najniższe (niecałe 6400 zł), zarabiał przeciętnie miesięcznie aż o ponad 4000 tys. zł mniej w porównaniu z sędzią SR w Muszynie, w którym to sądzie miesięczny poziom uposażeń był najwyższy - niespełna 10500 zł, czyli zaledwie o 370 zł mniej w porównaniu ze średnim wynagrodzeniem sędziów sądów okręgowych, nieco więcej natomiast niż w pięciu sądach okręgowych, w których przeciętny poziom płac był w analizowanym okresie najniższy (m. in. w SO w Gdańsku, SO w Szczecinie i w SO w

Poznaniu). Trudno jednak uznać za normalną sytuację, w której sędziowie niektórych sądów rejonowych zarabiają więcej niż ich koledzy z sądów okręgowych.

Ogólnie biorąc, sędziowie blisko 70 sądów rejonowych zarabiali miesięcznie przeciętnie powyżej 9 tys. zł, natomiast sędziowie SR w Kępnie i SR w Muszynie – nawet ponad 10 tys. zł. Warto również z naciskiem podkreślić, że wśród dwudziestu sądów, w których przeciętny poziom wynagrodzeń był w rozpatrywanym okresie najniższy znalazło się aż sześć jednostek z Warszawy i okolic, zaś w grupie o najwyższym poziomie uposażeń nie uplasował się ani jeden sąd wielkomiński.

Analogiczną tendencję zaobserwowano w odniesieniu do struktury płac sędziów sądów okręgowych, choć zróżnicowanie wynagrodzeń nie było już tak duże jak w przypadku sądów rejonowych. Najwięcej zarabiali sędziowie w stosunkowo małych i najmniej obciążonych sądach okręgowych, najmniej zaś – w dużych sądach wielkomińskich. Tytułem przykładu: sędzia SO w Tarnobrzegu zarabiał przeciętnie miesięcznie o blisko 1700 zł więcej od sędziego SO w Gdańsku, zaś sędzia SO w Krośnie – o 1400 zł więcej niż jego kolega z SO w Szczecinie.

Jednak nawet w zdawałoby się najbardziej porównywalnych w tej mierze sądach apelacyjnych również zaobserwowano niemałe zróżnicowanie uposażeń. Dla przypomnienia: sędzia SA w Poznaniu zarabiał średnio miesięcznie o blisko 1200 zł więcej niż jego kolega z SA w Krakowie, zaś analogiczne różnice między sędziami SA w Rzeszowie i SA w Szczecinie wynosiły niespełna 850 zł.

Zaskakująco duże okazało się też zróżnicowanie płac pracowników sądów, przy czym zaobserwowano wyraźną – aczkolwiek nie do końca zrozumiałą, choćby ze względu na bardzo podobny, jeśli nie identyczny charakter wykonywanej pracy - zależność: czym wyższy szczebel sądu, tym wyższy przeciętny poziom uposażeń pozostałych kategorii pracowników. W sądach rejonowych wynosił on średnio około 3500 zł, w okręgowych – blisko 4000 zł, w apelacyjnych zaś – niespełna 4900 zł.

Kolosalne wręcz było zróżnicowanie obciążeń sprawami procesowymi w sądach rejonowych. Ujawniła się przy tym charakterystyczna zależność: wśród dwudziestu jednostek o najmniejszym „przerobie” (240 lub mniej spraw rocznie w przeliczeniu na jednego sędziego) aż piętnaście miało siedziby w dużych miastach. Znalazły się wśród nich także wszystkie bez mała (z wyjątkiem SR dla Warszawy – Pragi

Południe i SR dla Warszawy - Zoliborza) sądy warszawskie. Z kolei wśród sądów, w których współczynniki spraw procesowych na sędziego były najwyższe przytłaczającą większość (z wyjątkiem SR w Przemyślu) stanowiły sądy stosunkowo niewielkie, w tym przede wszystkim nadgraniczne (jak już wspomiano, wynikało to najprawdopodobniej z taśmowego rozpoznawania prostych spraw „granicznych” i „przemytnicznych”).

W uszeregowaniu tym niechlubny wyjątek stanowił SR Katowice - Wschód: na statystycznego sędziego przypadało w nim zaledwie 170 spraw rocznie (tj. 14 miesięcznie), czyli blisko dwukrotnie mniej w porównaniu z, wynoszącą w analizowanym okresie nieco ponad 300, średnią krajową. Tylko nieco większa sprawność (190 spraw rocznie, tj. 16 miesięcznie) cechowała ponadto SR dla m.st. Warszawy.

Spore, choć już mniejsze niż w przypadku sądów rejonowych, zróżnicowanie cechował również rozkład współczynników załatwianych spraw procesowych w sądach okręgowych. W analizowanym okresie na jednego sędziego przypadało ich w skali całego kraju rocznie przeciętnie około 140, tj. 12 miesięcznie, jednak w SO w Warszawie i SO w Suwałkach – zaledwie nieco ponad 100, tj. 9 miesięcznie. Na pytanie co łączy największy i jeden z dwóch najmniejszych sądów w kraju jeśli idzie o liczbę załatwianych spraw procesowych odpowiedź jest prosta: nic. Z gruntu odmienne wydają się bowiem przyczyny tej pozornie porównywalnej „załatwialności” – w SO w Suwałkach brak było po prostu większej liczby spraw do orzekania, SO w Warszawie zaś - przynajmniej tak się powszechnie sądzi - rozpatruje najbardziej skomplikowane i czasochłonne sprawy procesowe i sędziowie nie są po prostu w stanie załatwiać ich więcej, zwłaszcza, że – jak już wspomiano – w analizowanych latach dysponowali relatywnie szczupłym korpusem pomocniczym.

W rozpatrywanym okresie zdecydowanie najbardziej obciążony sprawami procesowymi był zielonogórski sąd okręgowy: na jednego sędziego przypadało ich przeciętnie ponad 200 rocznie, tj. aż 20 miesięcznie. Wynikało to z niedostatecznej obsady sędziowskiej, jednak z informacji uzyskanych w Departamencie Sądów Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości MS wynika, że uległa ona w ostatnim czasie wydatnemu zwiększeniu i sytuacja w SO w Zielonej Górze nie jest już tak dramatyczna.

Pod względem obciążenia sprawami procesowymi stosunkowo najmniej zróżnicowane były sądy apelacyjne. Na jednego sędziego przypadało ich najwięcej w SA w Katowicach (niespełna 100 rocznie), zdecydowanie zaś najmniej – w SA w Warszawie (nieco ponad 50), a zatem prawie dwukrotnie mniej. Podczas gdy sędzia sądu apelacyjnego rozpatrywał przeciętnie miesięcznie 7 spraw procesowych, to w SA w Warszawie – o przeszło dwie mniej, przy czym wydaje się, że ewentualny większy stopień ich zawichości² stanowi jedynie częściowe wytłumaczenie tego stanu rzeczy.

Autorzy niniejszego opracowania dysponowali niestety bardzo niedoskonałą miarą czasu trwania spraw (stanowił ją iloraz spraw pozostałych do załatwienia z danego roku i liczby spraw w tymże roku wpływających, pomnożony przez 12), z czego należy zdawać sobie sprawę. Tym bardziej, że z porównań tego wskaźnika z miarą rzeczywistego (atoli też nie do końca, bo ujmowany jest on jedynie w określonych przedziałach – np. rok – dwa lata) czasu trwania spraw³ wynika, że niedoszacowuje on dość znacznie faktyczny czas ich trwania. Innymi słowy, jest on w rzeczywistości dłuższy niżby to wynikało ze stosownych uszeregowień. W odniesieniu do spraw procesowych kwestię czasu ich trwania komplikuje dodatkowo fakt, że – jak już wspomniano w uwagach wprowadzających – nie wszystkie te sprawy są w istocie procesowe w potocznym znaczeniu tego słowa. Obowiązujące przepisy nakazują bowiem traktowanie jako procesowe wszystkich spraw kończących się wyrokiem, wówczas nawet gdy zapadł on na posiedzeniu (np. wyrok łączny w sprawach karnych). Okoliczność ta zaś powoduje niewątpliwie istotne zaniżenie przeciętnego czasu trwania spraw procesowych – bez względu już na przyjętą metodologię jego obliczania (miara „statystyczna” vs. miara „rzeczywista”)

Mając na uwadze powyższe zastrzeżenia natury metodologicznej warto mimo wszystko zrekapitulować poczynione w tej mierze ustalenia, zwłaszcza, że prowadzą one do interesujących wniosków. Sprawa procesowa trwała przeciętnie: przed sądem apelacyjnym – 3,5 miesiąca, okręgowym – niespełna pięć miesięcy, rejonowym – blisko 2 miesiące. Okazuje się, zgodnie z oczekiwaniami, że w analizowanym okresie

² Teza o największym stopniu zawichości spraw rozpatrywanych przez sądy warszawskie – traktowana od lat jako pewnik – nie została bowiem jeszcze empirycznie zweryfikowana.

³ Por. A. Siemaszko, Sprawność postępowań karnych w świetle danych statystycznych, w: Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 801-831

zdecydowanie najdłużej procedowały sądy okręgowe. Rozpoznają one jednak m.in., jako sądy pierwszej instancji, relatywnie najtrudniejsze sprawy.

Bardzo duże było również zróżnicowanie w tej mierze pomiędzy sądami analogicznego szczebla. Ujawniła się przy tym dość wyraźna zależność między wielkością sądu (mierzoną liczbą orzekających w nim sędziów) a przeciętnym czasem trwania spraw procesowych.

Dla przypomnienia: wśród 20 najmniej sprawnych sądów rejonowych znalazło się aż 12 z Warszawy i okolic. Z drugiej jednak strony były też wśród nich jednostki stosunkowo małe (np. SR w Głubczycach, SR w Lublińcu, SR we Wschowie). Natomiast w grupie 20 sądów orzekających najszybciej były (z wyjątkiem SR w Lublinie oraz SR w Przemyślu) przytłaczającą większość stanowiły jednostki relatywnie małe, w tym wiele z tych, które miały siedziby w miejscowościach przygranicznych (Bartoszyce, Sokółka, Lesko).

Podkreślenia wymaga również wręcz kolosalne zróżnicowanie czasu trwania spraw procesowych w poszczególnych sądach rejonowych: w SR w Lesku był on aż szesnastokrotnie krótszy niż w SR w Piasecznie, zaś w SR w Przemyślu prawie dwunastokrotnie krótszy w porównaniu z SR dla Warszawy - Pragi Południe i SR w Grodzisku Mazowieckim.

Sprawy procesowe rozpatrywały zdecydowanie najdłużej obydwie warszawskie sądy okręgowe: SO w Warszawie – ponad 9 miesięcy, zaś SO Warszawa – Praga – ponad 8 miesięcy. Sądy warszawskie procedowały więc blisko dwukrotnie dłużej w porównaniu z przeciętnym czasem trwania spraw procesowych wszystkich jednostek szczebla okręgowego. Wśród sądów okręgowych, w których rozpatrzenie sprawy procesowej trwało stosunkowo długo (tj. powyżej średniej) znalazły się jednak również pozostałe jednostki mające siedziby w największych miastach (m. in. w Gdańsku, Krakowie, Szczecinie, Łodzi i Poznaniu).

Zarysowała się więc wyraźna, sygnalizowana już, tendencja: im większy sąd, tym dłuższy przeciętny czas rozpatrywania spraw procesowych. Stosowne zestawienie zamykały bowiem stosunkowo najmniejsze sądy okręgowe – w Suwałkach, Łomży oraz Przemyślu – ze wskaźnikami średniego czasu trwania spraw procesowych w

granicach 2 – 2,4 miesiąca, tj. ponad dwukrotnie krótszymi od średniej i kilkakrotnie krótszymi w porównaniu z warszawskimi sądami okręgowymi.

Tę samą tendencję ujawniło analogiczne uszeregowanie sądów apelacyjnych. Wśród procedujących najszybciej (poniżej dwóch miesięcy) znalazły się SA w Lublinie, SA w Rzeszowie oraz SA w Białymstoku, zaś wśród tych, w których przeciętny czas trwania spraw procesowych był najdłuższy (powyżej średniej) były sądy apelacyjne z dużych miast - Łódź, Katowice, Gdańsk, przede wszystkim jednak Warszawa, w którym to sądzie orzekano zdecydowanie najdłużej (przeciętnie ponad pięć miesięcy, podczas gdy w SA w Lublinie – nieco powyżej miesiąca).